

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav jižní a centrální Asie

Lenka Lichtenbergová

Bakalářská práce

Vyjádření nutnosti děje v hindštině
(Expression of the Necessity of action in Hindi)

Vedoucí práce: PhDr. Svetislav Kostič, Dr.
Rok podání práce: 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedených zdrojů a literatury.

Obsah:

1.	Úvod	1
2.	Modalita	2
2.1.	Kategorie nutnosti v češtině	3
2.2.	Jistotní modalita v češtině	5
3.	Kategorie nutnosti v hindštině	5
3.1.	Gerundivum	9
3.1.1.	Intenzita nutnosti vyjádřené gerundivem	10
3.1.2.	Gramatická shoda předmětu s gerundivem a modálními slovesy	11
3.1.3.	Jiné využití gerundiva	13
3.2.	Adjektiva, adverbia a substantiva	14
3.2.1.	Adjektiva vyjadřující nutnost (zarūrī / āvaśyak, maj' būr / bādhy ^a)	14
3.2.2.	Adjektiva vyjadřující vhodnost (yogy ^a / lāyaq / qābil)	15
3.2.3.	Adjektiva vyjadřující nevhodnost či nemožnost (manā)	16
3.2.4.	Substantiva vyjadřující nutnost (zarūrat / āvaśyak'tā)	16
3.2.5.	Adverbia vyjadřující jistotu (zarūr / av ^a śy ^a)	17
3.3.	Dativ infinitivu pro vyjádření nutnosti a očekávání	17
3.4.	Genitiv infinitivu pro vyjádření jistoty rozhodnutí	18
3.5.	Futurum slovesa honā pro vyjádření pravděpodobnosti	19
3.6.	Gerundium se slovesem pānā	20
4.	Srovnání kategorie nutnosti v češtině a hindštině	20
4.1.	Voluntativní modalita	21
4.1.1.	Nezbytnost	21
4.1.2.	Očekávanost	24
4.1.3.	Povinnost	24
4.1.4.	Vhodnost	25
4.2.	Jistotní modalita	25
5.	Excerpce	26
6.	Závěr	45
7.	Seznam zkratk	47
8.	Použitá literatura	48

1. Úvod

Cílem bakalářské práce je popis formálních vlastností výrazů, které umožňují vyjádřit modus nutnosti, povinnosti, očekávání, ale i jistoty, vysoké pravděpodobnosti a vhodnosti děje v hindštině a jejich srovnání s češtinou. Gramatické i lexikální prostředky tohoto typu modality se v češtině a hindštině v mnohém liší. V češtině se nutnost děje vyjadřuje nejčastěji pomocí prostředků lexikálních (modální slovesa ve spojení s infinitivem, predikativy a částice). V hindštině se využívá zejména modálních sloves (*honā, cāh'nā, paṛ'nā*) ve spojení s gerundivem (adjektivním infinitivem), dativních či genitivních vazeb s infinitivem (gerundiem), slovesně jmenných konstrukcí (verbo-nominálních výrazů) s adjektivy či substantivy a samozřejmě též modálních částic (určitě, jistě, nutně, bezpochyby, ...) a predikativů (je nutno, je třeba, je nezbytné, ...). Hindština však má navíc k dispozici i některé další specifické modální prostředky, jako je například rozlišování stupně intenzity nutnosti.

Teoretická část práce zahrnuje formální popis těchto prostředků v češtině a hindštině s využitím Mluvnice češtiny¹ a starších i novějších prací o hindské gramatice. Vzhledem k tomu, že modus nutnosti není v hindských gramatikách jednotně a přehledně prezentován, pokusím se jej poněkud systematizovat a přiblížit na konkrétních větách. Výrazy nutnosti jsou, jako většina slovesných forem v hindštině, analytické povahy, a proto je třeba sledovat syntaktické chování jednotlivých členů těchto analytických výrazů a jejich gramatické zvláštnosti. Zajímavým jevem, který se v této souvislosti vyskytuje a jemuž budu věnovat zvláštní pozornost, je gramatická shoda větných členů, zejména pak shoda rodu a čísla logického předmětu a přísudku, a postavení větného podmětu. Na závěr se pokusím o srovnání českých a hindských modálních prostředků podle vzoru poměrně přehledného modelu Mluvnice češtiny. Českým vzorcům se pokusím přiřadit významově podobné vzorce a prostředky, jimiž disponuje hindština a českým lexikálním výrazům jejich odpovídající hindské protějšky.

Praktickou část tvoří excerpce ze souvislého textu moderní hindské prózy. Vybrané věty utřídím podle modelu z teoretické části a podle jejich morfo-syntaktických vlastností. Věty rovněž opatřím doslovným a odpovídajícím překladem do češtiny.

---

¹ *Mluvnice češtiny* (MČ) 2 a 3, Skladba a Tvarosloví.

2. Modalita

Slovesný způsob (modus) je gramatický výrazový prostředek, který vyjadřuje vztah slovesného děje ke skutečnosti nebo vztah mluvčího k adresátovi a obsahu výpovědi. Podle A. Erharta má slovesný modus mezi gramatickými kategoriemi zvláštní postavení, neboť jeho podstata tkví v sémantické složce nikoliv jednoho sémému², nýbrž celé výpovědi.³ Indoevropské jazyky mají k dispozici nejčastěji tři nebo čtyři slovesné způsoby. V sanskrtu a klasické řečtině se setkáváme se čtyřmi (indikativ, subjunktiv, optativ a imperativ), v češtině a ve většině dalších indoevropských jazyků se třemi (indikativ, kondicionál a imperativ, přičemž kondicionál spojuje funkce subjunktivu a optativu).⁴ Naproti tomu latina rozeznává dokonce osm způsobů (indikativ, konjunktiv, imperativ, infinitiv, supinum, participium, gerundivum a gerundium).⁵ V hindštině rovněž se třemi - indikativ, kondicionál (subjunktiv), imperativ, avšak někteří autoři uvádí ještě infinitiv, gerundium, gerundivum a participium.⁶ Funkcí *indikativu* (oznamovacího způsobu) je konstatování děje, který je (byl či bude) realizován. *Kondicionál* (podmiňovací způsob, v češtině přítomný a minulý) vyjadřuje hypotetičnost děje a *imperativ* (rozkazovací způsob) jeho apelovost. V různorodé oblasti modalit se v češtině dále rozlišuje sféra *objektivní* (vztah obsahu výpovědi ke skutečnosti) a *subjektivní* (vztah mluvčího k obsahu výpovědi). V rámci modalit subjektivní neboli *postojové* či *záměrové*, pak rozlišujeme výpovědi oznamovací, rozkazovací, tázací a přací. V rámci modalit objektivní čili *skutečnostní* se pak rozlišuje modalita *dispoziční* čili *volitivní* nebo *voluntativní* a modalita *jistotní* čili *pravděpodobnostní*. Voluntativní modus podle Mluvnice české (MČ) vyjadřuje dispozici původce děje k realizaci tohoto děje, tedy stupeň *realizovatelnosti* (nutnost, možnost, dovolení) a v češtině se k tomu využívá primárně vyjadřovacích prostředků lexikální povahy, zejména modálních sloves (moci, mít, muset, smět, chtít) ve spojení s infinitivem.⁷ Věty tedy mohou obsahovat informaci, zda je realizace či nerealizace děje nutná, tj. někým či něčím vynucená, možná, tj. někým či něčím umožněná, nebo záměrná, tj. úmyslná či chtěná. MČ³⁸ proto rozlišuje modalitu *nutnosti*, *možnosti* a *záměru*. Vzhledem k tématu práce se budu dále zabývat pouze modální kategorií nutnosti,

² Jako sémém je zde označován izolovaný (označovaný) obsah lexikálních morfémů. Izolovaný obsah gramatických morfémů je pak označován jako gramém.

³ Erhart, Adolf, *Základy jazykovědy*, str. 99.

⁴ Černý, Jiří, *Úvod do studia jazyka*, str. 120.

⁵ Quitt, Z., Kucharský, P., *Latinská mluvnice*, SPN, Praha 1972.

⁶ Kellogg, A *Grammar Hindí Language*, str. 221.

⁷ *Mluvnice česká* (MČ2), str. 168.

⁸ MČ 3, str. 290.

případně její opozicí ke kategorii možnosti, a částečně též kategorií jistotní, neboť vysoký stupeň subjektivního přesvědčení a jistoty v češtině podobně jako v hindštině významově splývá s nutností obecně (musí to tak být, určitě to tak je).

2.1. Kategorie nutnosti v češtině

V češtině se nutnost realizace obsahu predikátu vyjadřuje nejčastěji pomocí prostředků lexikálních, ale existují i prostředky gramatické (některé typy větných konstrukcí jsou modální samy o sobě i bez lexikálních prostředků). Základní lexikální prostředky jsou zhruba čtyři:⁹

- polyfunkční modální slovesa (muset, mít, potřebovat), která se pojí s infinitivem a nejsou schopná tvořit imperativ.
- predikativy - adverbia, adverbiální spřežky nebo jejich adjektivní tvary modalizující infinitiv plnovýznamového slovesa (je nutno, je třeba, je zapotřebí, je žádoucí, je povinen, je vhodné, atd.), často uvozují vedlejší větu.
- částice – vyjadřují vysoký stupeň přesvědčení, nesou intonační důraz (opravdu, jistě, skutečně, rozhodně, vážně, atd.)
- druhotné lexikální prostředky – v některém významovém odstínu synonymní nebo ekvivalentní s prostředky základními, vyjadřují nějaký speciální sémantický odstín (přišlo mi kýchnout, zasluhovalo by to proškrtat, nezbyvalo, než...), přičemž hranice mezi uvedenými skupinami není zcela ostrá.¹⁰

MČ3 v rámci kategorie nutnosti rozlišuje a) nezbytnost, b) očekávanost (povinnost, naplánovanost), c) záhodnost (žádoucnost, náležitost, vhodnost).¹¹

- a) Typickým modem *nezbytnosti* je kladné modální sloveso *muset* a záporné sloveso *nemoci*.

Např. Petr musel vyjednávat.

Nebude moci hlasovat (bude muset nehlasovat).

Nezbytnost se však také vyjadřuje negovaným modem možnosti *nesmět*.

Např. Dědeček pak už nesměl kouřit (musel nekouřit).

Ekvivalentní s *muset* jsou výrazy *mít zakázáno*, *nemít dovoleno*.

---

⁹ *Mluvnice česká* (MČ3), str. 298.

¹⁰ MČ3 označuje všechny ukazatele modálních kategorií nutnosti, možnosti a záměru souhrnně jako modální specififikátory čily mody, str. 280.

¹¹ MČ3, str. 299.

Např. Měl zakázáno chodit ven (nemohl, nesměl, musel nechodit).

Synonymní s muset jsou výrazy *být nucen, mít jen jedinou možnost, nemít jinou možnost, zbývá (mi) jen, nezbývá (mi) než, přišlo (mi)*, atd.

Např. Byl nucen odejít (musel odejít).

Další variantou jsou výrazy *je (bylo, bude) nutno, třeba, nezbytné*, atd. a negované výrazy *není (nebylo, nebude) možno, lze (nebylo lze)*.

Např. Bylo nutno (třeba, nezbytné), aby to odstranil.

Za dané situace nebylo možné odejít.

V knižním stylu se používají výrazy jako *bylo nám (mi, mu, atd.)*.

Např. Jest nám obrátiti zřetel k jinému problému.

Volněji lze do kategorie nutnosti zařadit i věty se slovesem *potřebovat* či *chtít* v kombinaci s adverbii *nutně, nebytně, naléhavě*, atd.

Např. Potřebuji nutně na toaletu (musím na toaletu).

Ten plot už chce naléhavě opravit (musí se opravit).

b) Další modální kategorií nutnosti je *očekávanost* realizace určité činnosti (dosažení nějakého stavu). V těchto případech se používá slovesa *mít* ve spojení s infinitivem.

Např. Máme to udělat do zítřka (musíme).

Nemá jíst tolik masa.

Očekávání vyjadřují též konstrukce se slovesem *být* a participiem trpným, např. *být někomu uloženo, naplánováno, stanoveno, dáno za úkol*, atd.

Např. Bylo mu uloženo, aby to vypracoval (musí to vypracovat).

c) Modální odstín *povinnosti* se nezbytnosti velice blíží.

Např. Mám povinnost to zaplatit (musím).

d) Poslední typem je kategorie *záhodnosti, žádoucnosti, náležitosti a vhodnosti*. Jedná se o věty vypovídající o činnosti, která je záhodná, vhodná, náležitá, správná, účelná či naopak. Využívá se výrazů jako *je (není, bylo by, nebylo by) žádoucí, záhodné, vhodné, náležité, slušné, radno, dlužno, třeba, sluší se, hodí se, patří se, náleží*, atd.

Např. Je žádoucí, aby byl vpuštěn (měl by, musí být).

Obecně vzato slouží k vyjádření očekávanosti též sloveso *mít*.

Např. Má se mu omluvit, aby byl klid.

Děti mají ctít rodiče.

Spíše záhodnost než nezbytnost vyjadřují věty:

Např. To se nesmí brát tak tragicky.

Takových řečí si člověk nesmí všímat.

K modalitě vhodnosti lze volněji přiřadit i výrazy jako *(ne)škodí*, *(ne)stačí*, *(ne)vadí*, *(ne)stojí za to*, atd.

Např. Stálo by za to, abys to všechno sepsal.

2.2. Jistotní modalita v češtině

Kategorie jistotní signalizuje různý stupeň či míru subjektivního přesvědčení mluvčího o platnosti propozice. Věty, které vyjadřují velmi silné přesvědčení nebo stoprocentní jistotu mluvčího, pak podle mého názoru dosahují úrovně nutnosti děje a dokonce mohou být nahrazeny větami s modalitou voluntativní. Nejčastěji se takové věty uvozují postojovými predikátovými výrazy (predikátory), tedy odděleně od vlastní propozice.

Např. *je jisté, jasné, zřejmé, nepochybné, vysoce pravděpodobné, vyloučeno*, atd.

jsem naprosto přesvědčen, považuji za vysoce pravděpodobné, soudím, věřím, vsadil bych se, dám za to krk, vím, že ... atd.

Jedním z typických prostředků jistotní modality jsou také modální částice, kterých má čeština celou řadu. Následující výčet vyjadřuje vysoký stupeň jistoty.

Např. *nesporně, rozhodně, zaručeně, bezpochyby, určitě, jistě, nepochybně, zajisté, dozajista, zjevně, zřejmě, podle všeho, podle všech známek*, atd.

Vysoká míra přesvědčení se také vyjadřuje výpovědní formou s částicí *že*, na níž je umístěn větný přízvuk.

Např. *Že tady někdo kouřil?* (Někdo tu musel kouřit.)

Že bych tu obálku vytrousil? (Musel jsem tu obálku vytrousit.)

Modální sloveso *muset*, primárně prostředek modality voluntativní, zde vystupuje také jako prostředek modality jistotní.

3. Kategorie nutnosti v hindštině

Hindský slovesný systém je rozmanitější, nabízí celou škálu různých časů a modů analytické povahy. Umožňuje například vyjádřit dokonavost, nedokonavost nebo modalitu i pomocí infinitivů či jiných nedokonavých forem, a to spojením dvou sloves na základě jistých pravidel. První z této dvojice sloves nese základní lexikální význam (plnovýznamové

sloveso), druhé pak vyjadřuje modalitu (modální sloveso). Hindština, na rozdíl od sanskrtu a dalších starých indo-evropských jazyků, nevyjadřuje modalitu morfologicky, nýbrž syntakticky.¹²

Lingvisté, kteří se zabývají hindskou gramatikou, se ve svém přístupu ke slovesnému systému hindštiny často značně liší a i v současnosti je toto téma předmětem živé diskuse. Starší autoři používali pro slovesná syntagmata kontroverzní termín „compound“ („složená“) či „conjunct verbs“ („spojená slovesa“), zatímco moderní lingvisté dávají přednost spíše termínu „verbal construction“ („verbální konstrukce“) nebo „verb / verbal expression“ („slovesné výrazy“). Dříve byla tendence tento typ sloves klasifikovat do sémantických tříd na desiderativa, intensiva, permissiva, completiva, inchoativa, atd., moderní lingvisté je sice považují spíše za způsob modálního vyjádření děje, ale terminologie jako taková rozhodně nevyumizela.¹³ Základní forma vyjádření modu nutnosti v hindštině, tj. gerundivum neboli adjektivní infinitiv či pasivní přičestí budoucího času (passive future participle či participium necessitatis) je verbální konstrukcí, která spadá do kategorie slovesných syntagmat, a proto není divu, že i v odborné literatuře často figuruje pod odlišným označením.

S. H. Kellogg se ve své klasické práci o hindské gramatice z roku 1893¹⁴ drží staršího schématu tzv. složených sloves, která dělí na dvanáct druhů a pět tříd podle slovního druhu, s nímž se slovesa pojí.¹⁵ Kombinace slovesa s infinitivem zde tvoří třetí třídu, tedy pouze inceptiva, permissiva a acquisitiva, jež představují spojení infinitivu se slovesy *lag'nā* (začínat), *denā* (dovolit) a *pānā* (získat, moci). Ani druhá třída, kombinace s podstatným jménem slovesným, nenabízí příliš prostoru pro gerundivum. Tuto třídu tvoří frekventativa a deziderativa, přičemž druhý typ zahrnuje pouze okrajově kombinaci infinitivu s deformovaným tvarem slovesa „chtít“ - *cāhie*, které se běžně používá ve větách vyjadřujících druhý stupeň nutnosti či povinnosti. Ostatní druhy gerundiválních vazeb toto schéma vůbec nereflektuje. O budoucím přičestí pasivním se zmiňuje jmenovitě jen v kapitole o syntaxi sloves, ale i zde ho v podstatě ztotožňuje s gerundiem (podstatným jménem slovesným).¹⁶ Na tomto místě též pojednává o všech třech stupních nutnosti, které hindština

---

¹² Kostič, S., *Verb syntagmata in Hindí*, str. 2.

¹³ Kostič, S., *Verb syntagmata in Hindí*, str. 3.

¹⁴ Kellogg, S. H., *A Grammar Hindí Language*, London 1893.

¹⁵ Dvanáct druhů sloves: slovesa vyjadřující intenzitu, potenciál, trvání, státnost, kompletiva, frekventativa, desiderativa, inceptiva, permissiva, aquisitiva, reiterativa a slovesa nominální. Kellogg, str.17-18.

Pět tříd složených sloves: I. Tvořená konjunktivním přičestím, II. podstatným jménem slovesným, III. Infinitivem, IV. Perfektním a imperfektním přičestím, V. Substantivy a adjektivy. Kellogg, str. 258.

¹⁶ „The Infinitive simply expresses the abstract and unrestricted verbal idea, i tis indeed, strictly speaking, a Gerund of Verbal noun.“ Kellogg, str. 221.

umožňuje. V kapitole o dativu se věnuje nepřímému pádu původce děje, tzv. dativu nutnosti, ale bez reflexe předmětu či shody předmětu s přísudkem.¹⁷ Je třeba též připomenout, že Kellogg řadí infinitiv mezi čtyři slovesné způsoby, které v hindštině rozeznává (indikativ, subjunktiv, imperativ a infinitiv)¹⁸ a zmiňuje se též o vývoji této slovesné formy ze sanskrtu a prákrtu - př. *karaṇīyam* (*Sa.n.*), *karanahan* (*Pr.*), *karaṇayam* (*Arch.H.*), *kar'nā* (*H.*).¹⁹

Kellogg se ve své práci věnuje i jiným možnostem využití infinitivu pro vyjádření děje nutného, očekávaného, vhodného, pravděpodobného, apod. (zejména slovesům v dativu se záložkou *ko* nebo *par*, genitivu pro vyjádření jistoty rozhodnutí, genitivu ve spojení s adjektivy *yogya* (*lāyag*) pro vyjádření vhodnosti, zvláštnímu využití budoucího tvaru slovesa *honā*, případně absolutní budoucnosti, pro vyjádření vysoké míry pravděpodobnosti či očekávání a emfatické částici *hī*). Modálními částicím ovšem věnuje pouze mizivý prostor a syntaktickým konstrukcím, v nichž tyto figurují, už vůbec žádný.

Edwin Greaves ve své *Hindi Grammar*²⁰ v podstatě respektuje Kelloggovo pojetí, avšak jeho definice jsou poněkud jasnější. Složená slovesa (*compound verbs*) dělí na „close compounds“ (úzce spojená), „loose compounds“ (volně spojená) a „noun-verbal compounds“ (verbo- nominální slovesa).²¹ Rozdíl mezi úzce a volně spojenými slovesy pak závisí na tom, zda daná dvojice sloves nese jediný verbální význam, nebo zda si každé z nich ve větě zachovává svůj vlastní význam. Gerundivum (podobně jako gerundium, infinitiv, příčestí a kombinace se slovesným kořenem) tedy spadají do třídy volně spojených kompozit, ovšem Greaves do ní zařazuje, stejně jako Kellogg, pouze vazby s *cāhie*, druhý stupeň nutnosti. O dalších modálních slovesech se zmiňuje jen krátce v kapitole o dativu a infinitivu. Nehovoří přímo o gerundivu, vyslovuje pouze domněnku, že tento typ konstrukcí souvisí s příčestím budoucím pasivním a budoucností obecně.²² Jinými formami vyjádření modu nutnosti (a jejich urdskými ekvivalenty) se Greaves nezabývá a jeho přístup v podstatě nepřináší nic nového.

Ve stopách Kellogga a Greaves kráčí i hindský gramatik Kāmtāprasād Guru. Jeho lingvistická terminologie je sice ovlivněna západním systémem (hlavně Kelloggem), ale

---

„It is most commonly used as a gerund or verbal noun. ... In accordance with the original use of the Sanskrit future passive participle, whence the Hindī infinitive is derived, it is often used as a subjekt with the copula, to express necessity or obligation.“ str. 441-442.

¹⁷ Kellogg, *A Grammar Hindī Language*, str. 403.

¹⁸ Kellogg, *A Grammar Hindī Language*, str. 221, moderní lingvisté jich rozeznávají více, viz níže.

¹⁹ Kellogg, *A Grammar Hindī Language*, str. 338.

²⁰ Greaves, Edwin, *Hindi Grammar*, Indian Press, Allahabad 1921.

²¹ Greaves, *Hindi Grammar*, str. 315-316.

²² „These feminine (sing. And pl.) and masculine plural forms have not uncommonly the idea of futurist in them, and may thus be connected with the Future Passive Participle, referred to by Sir georgie Grierson.“, Greaves, str. 236.

zároveň je velmi přesná a podrobná. Klasifikace složených sloves (*samyukt kriyāḥ*, H.) uvádí maximální počet typických kombinací a osm různých tříd.²³ Hned do první třídy spadají kombinace s infinitivem (*kriyārthak sājñā*, H.), a to ve formě základní (*sādhāraṇ rūp*, H.) a deformované (*vikṛt rūp*, H.). Základní formu tvoří vlastní gerundivum, které Guru označuje termínem „*āvaśyak'tābodhak samyukt kriyāḥ*. (H., „složená slovesa vyjadřující nutnost“).²⁴ Deformovaným infinitivem je v podstatě myšleno gerundium. Kromě třech stupňů nutnosti se též Guru zmiňuje o některých dalších případech, kdy gerundiální vazba se slovesem *pānā* (moci, smět) vyjadřuje modus nutnosti. Jedná se o záporné použití tohoto slovesa ve významu „nesmět“, „nemoci“.²⁵

Moderním autorem hindské gramatiky je například Michael Shapiro, který ve své práci *A Primer of Modern Standard Hindi*²⁶ rozlišuje slovesa složená (compound verbs) a spojená (conjunct verbs), přičemž složená slovesa vznikají kombinací dvou sloves a spojená kombinací slovesa se substantivem či adjektivem (verbo-nominální výrazy). Gerundivální vazby však kupodivu mezi ně neřadí, pro vazby s infinitivem vyčleňuje samostatné kapitoly. Na druhé straně se podrobně věnuje modu nutnosti, včetně konstrukcí se substantivou či adjektivou či slovesem *pānā*, a všímá si též gramatické shody předmětu s infinitivem. Jeho kniha je určena pro západní studenty hindštiny, a proto je pochopitelné, že jednotlivé gramatické jevy neprobírá příliš podrobně a systematicky, nýbrž „učebnicovým“ způsobem včetně praktických cvičení.

Jednou z nejobsáhlejších a nejucelenějších prací o hindské gramatice je *Hindština* českého indologa Vincence Pořízky, která má navíc výhodu, že je napsána paralelně v češtině i angličtině. Pořízka užívá pro složená slovesa termín „verbal expressions“ (slovesné výrazy) a rozlišuje je na přechodníkové vazby (absolutiv), participiální vazby (s příděstím), konstrukce s infinitivem a verbo-nominální výrazy (slovesně jmenné). O gerundivu čili příděstí budoucím pasivním se zmiňuje též jako o „adjektivním infinitivu“²⁷ a rozebírá jednotlivé stupně nutnosti, gramatickou shodu s předmětem i pád podmětu. V této knize najdeme i další způsoby vyjádření nutnosti, vhodnosti, povinnosti či jistoty v hindštině, jako je např. dativ a genitiv infinitivu, používání částic a pradikativů (substantiv, adjektiv či

²³ 1. kombinace s infinitivem, 2. nedokonavé příděstí a pomocné sloveso, 3. dokonavé příděstí I., 4. dokonavé příděstí II., 5. nedokonavé příděstí adverbialní, 6. dokonavé adverbialní příděstí, 7. nomino-verbální slovesa, 8. repetitiva, Guru, *Hindī Vyākaran*, str. 322.

²⁴ „Kriyārthak sājñā ke sādharmaṇ rūp ke sāth „paṛ'nā“, „honā“ vā „cāhiye“ kriyāḥ ko joṛ'ne se āvaśyak'tābodhak sāyukt kriyā ban'tī hai, jaise kar'nā paṛ'tā hai, kar'nā cāhiye.“, Guru, *Hindī Vyākaran*, str. 313.

²⁵ Např. yahā se jāne na pāvegī (Guru, *Hindī Vyākaran*, str. 314) – tam se nesmí jít

²⁶ Shapiro, M. C., *A Primer of Modern Standard Hindi*, Motilal Banarsidass, Delhi 1989.

²⁷ Pořízka, V. *Hindština*, str. 312-317.

adverbií) a další speciální prostředky. Pořízkova učebnice sice nemá pevně ujasněnou terminologii, ale zato nabízí bezkonkurenčně nejucelenější přehled gramatických jevů mezi dostupnými gramatikami hindštiny.

Při popisu gramatických a lexikálních prostředků, které hindštině umožňují vyjádřit modus nutnosti, budu ve svém přehledu vycházet z mě dostupných publikací, tedy především z *Hindštiny a Mluvnice* Vincence Pořízky, *Hindí Grammar* Edwina Greavesa, *A Grammar of the Hindí Language* S. H. Kellogga, *A Primer of Modern Standard Hindi* Michaela C. Shapiro, *Verb syntagmata in Hindí* Svetislava Kostiče a dalších.

3.1. Gerundivum

Gerundivum je slovesné adjektivum rodu trpného a vyjadřuje děj, který bude konán, má být konán nebo je nutně konán. Je tedy pasívním participiem futura a v latinských gramatikách je označován též jako participium nutnosti (participium necessitatis).²⁸

V hindštině tvoří gerundivum jedny z nejsložitějších syntaktických forem. U předmětových sloves (např. *likh'nā* - psát) mívá význam pasivní.²⁹ Vyskytuje se ve spojení s modálními slovesy *honā* (být), *cāh'nā* (chtít) a *par'nā* (padat), jež mu propůjčují graduální charakter intenzity. Gerundivum (adjektivní infinitiv) tvoří na rozdíl od gerundia (podstatného jména slovesného) plurální a rodově rozlišené formy. Miltner též připomíná, že ze syntaktického hlediska gerundium realizuje subjekt či objekt, ale nikoliv atribut, zatímco gerundivum nerealizuje subjekt či objekt, ale zato může realizovat atribut. Gerundium může mít atribut, gerundivum však nikoliv.³⁰

Rodové a číselné rozlišení gerundiva se ovšem prakticky uplatňuje pouze u předmětových (tranzitivních) sloves, neboť gramatická shoda gerundiva, případně pomocných modálních sloves, závisí na větném předmětu (logickém), nikoliv na podmětu (logickém).³¹ Bezpředmětová slovesa (v hindštině se jedná zejména o slovesa pohybu či stavu, např. *uṭh'nā* (vstát), *jānā* (jít), *baiṭh'nā* (sedět) ,díky absenci předmětu ve větě zůstávají v neutrálním tvaru, jež odpovídá infinitivu.

---

²⁸ Quitt, Kucharský, *Latinská mluvnice*, str. 156-157.

²⁹ Pořízka, V., *Hindština*, str. 312.

³⁰ Miltner, V., *The Hindí Sentence Structure*, str. 362.

³¹ V tomto případě je třeba rozlišovat podmět a předmět logický a gramatický. V hindských gerundiválních vazbách totiž logický předmět vystupuje v pozici gramatického podmětu, a logický podmět se jeví spíše jako gramatický předmět. V zájmu zachování srozumitelnosti, především ve srovnání s češtinou, proto volím při popisu věty spíše variantu logického popisu větných členů.

3.1.1 Intenzita nutnosti vyjádřené gerundivem

1. stupeň nutnosti:

Kombinace plnovýznamového slovesa v infinitivu a pomocného slovesa *honā* (být), přičemž podmět (logický), je-li vyjádřen, bývá v dativu (s postpozicí *ko*). Není-li infinitiv rozvit předmětem (logickým), nebo je-li rozvit předmětnou větou, pak je slovesný kořen zakončen neutrální koncovkou - **nā**. Pomocné sloveso *honā* je časově variabilní. Jedná se o vyjádření děje, který se má, měl by či musí odehrát.

Např. mujhe (mujh'ko) uṭh' **nā** hai – mám (musím) vstát
hamē (ham'ko) jā**nā** hai – máme (musíme) jít
tumhē (tum'ko) baiṭh' **nā** thā - měl jsi sedět

2. stupeň nutnosti:

Kombinace plnovýznamového slovesa v infinitivu s pomocným slovesem *cāh'nā* (chtít) v ustrnulém tvaru starého subjunktivu *cāhie* (*cāhiye*), případně pomocného slovesa *honā*, pro vyjádření časové modalitity (*cāhie the*, *cāhie hoge*, atd.). Podmět (logický) je opět v dativu a není-li infinitiv rozvit předmětem, pak je zakončen koncovkou - **nā**. Jedná se o děj, který by se měl odehrát, je nutný, je vhodný, je potřeba, aby proběhl, apod., a to s větší intenzitou nutnosti, než v předchozím případě.

Např. mujhe uṭh' **nā** cāhie – je třeba, abych vstal, mám vstát
hamē jā**nā** cāhie – je nutné, abychom šli, musíme jít
tumhē baiṭh' **nā** cāhie thā - měl jsi se posadit, potřeboval jsi se posadit

Sloveso *cāhie*, může též vyjadřovat čistě potřebu, především ve spojení s předmětem.

Např. mujhe kuch nahī cāhie – nic nepotřebuji
hamē paisā cāhie – potřebujeme peníze

3. stupeň nutnosti:

Kombinace plnovýznamového slovesa v infinitivu s pomocným slovesem *par'nā* (padat), které je časově variabilní, může být tedy opět ve spojení s pomocným slovesem *honā*. Pro podmět (logický) a koncovku infinitivu platí stejná pravidla jako v obou předešlých případech. Jedná se o vyjádření děje nejvyššího stupně nutnosti.

Např. mujhe uṭh' **nā** par'tā hai – musím vstát
hamē jā**nā** par'tā hai – musíme jít
tumhē baiṭh' **nā** par'tā thā - musel jsi se posadit

3.1.2. Gramatická shoda předmětu s gerundivem a modálními slovesy

Vztahuje-li se sloveso v infinitivu k předmětu (logickému) v akuzativu, který je v hindštině tvarově totožný s nominativem (přímý pád), pak se s ním shoduje v rodě a čísle jak infinitiv, tak i pomocné modální sloveso. Předmětem však musí být neživotné podstatné jméno nebo zájmeno.

1. stupeň nutnosti:

Je-li předmět ženského rodu (např. *ḵhabar f.* - zpráva) a v přímém pádě, pak má infinitiv koncovku **-nī**. Je-li předmět mužského rodu (např. *kām m.* - práce), v přímém pádě a jednotném čísle, pak má infinitiv koncovku **-nā**, v množném čísle (např. *kap're m., pl.* – šaty) pak **-ne**. Rod a číslo předmětu se též shoduje s tvary pomocného modálního slovesa *honā* (*hai / haī, thā / thī / the, hogī, hōnge*, atd).

Např. *ḵhabar bhejnī hai* (Poř.315) – musí se poslat zpráva. (*ḵhabar, f.sg.*)

itne kām ham logō ko abhī kar'ne haī (Grea. 236) – teď máme hodně práce. (*kām, m.pl.*)

use bāzār se *khānā lānā thā* (Shap. 134) – musel(a) přinést jídlo z trhu. (*khānā, m.sg.*)

dhobī ko unke sab *kap're dhone hōge* (Shap. 134) – pralák bude muset vyprat všechny jejich šaty.

(*kap're, m.pl.*)

unhē jo *ciṭṭhiyā* bhej' nī thī, ve unhōne bhej dī (Smék.311) – dopisy, které měli odeslat, odeslali.

(*ciṭṭhiyā, f.pl.*)

hāth mē *cūriyā* dāl' nī hō to dāl'nā (Smék.312) – mají-li se náramky vzít na ruku, tak je si je vezměte.

(*cūriyā, f.pl.*)

2. stupeň nutnosti:

Koncovky infinitivu se i v tomto případě řídí většinou stejnými pravidly jako u prvního stupně nutnosti. Někteří hindští spisovatelé však ve vazbách se slovesem *cāh'nā* kladou místo adjektivního infinitivu gerundium s invariabilní koncovkou **-nā** beze zření k rodu a číslu jména v předmětu (logickém).³² Ustrnulý tvar pomocného slovesa *cāhie* je sice invariantní vůči rodu a většinou i vůči číslu předmětu, ale vyskytuje se i plurální varianta *cāhiē*. Pro pomocné sloveso *honā* platí stejná pravidla jako u předchozího stupně s výjimkou tvaru pro přítomnost (zde se sloveso *honā* vypouští).

Např. is mahīne mē *kaisā mausam honā* cāhie (Shap. 133) – jaké počasí má být tento měsíc. (*mausam, m.pl.*)

hindī parhnī cāhie (Poř.315) – je třeba (nutné) se učit hindštině. (*hindī, f.sg.*)

tumhē aisī *bātē* nahī kar' nī cāhie thī (Poř.315) – neměl jsi tak mluvit. (*bātē, f., pl.*)

³² Pořízka, *Hindština*, str. 316.

tumhē javāb na denā cāhie thā (Sriv.118) – nemusel jsi odpovídat. (*javāb, m.sg.*)
unko itne papīte nahī khāne cāhie the (Shap.133) – neměli jíst tolik papájí. (*papīte, m.pl.*)
mujhe paise cāhiē (Poř.315) - (nutně) potřebuji peníze. (*paise, m. pl.*)
us'ke nām mẽ dhabbā dāl' nā nahī cāhie (Smék.303) – Nesmí se poskvřňovat jeho jméno.

3. stupeň nutnosti:

Koncovky infinitivu se řídí stejnými pravidly jako v předchozích dvou případech. Pomocné sloveso *paṛ'nā* se rovněž přizpůsobuje rodu a číslu předmětu (*paṛ'tā / paṛ'tī / paṛ'te, / paṛā / paṛī / paṛe, paṛegā / paṛegī, paṛoge, paṛēge, atd.*). Pomocné sloveso *honā* se vyskytuje pouze v některých časech.

Např. unko ap'nā ghar bec' nā paṛā (Shap. 134) – museli prodat dům. (*ghar, m.sg.*)
videšiyō kī šaran lenī paṛ'tī hai (Grea.235) – musíme se schovat u cizinců. (*šaran, f.sg*)
unko bhī anek kaṣṭ uṭhāne paṛe (Grea.236) – museli též snášet mnoho těžkostí. (*kaṣṭ, m., pl.*)
unko ap'ne deš choṛ' ne paṛēge (Shap. 134) – musejí opustit své země. (*deš, m.pl.*)
tum ko yah bartan dhonā paṛegā (Häl. 80) – musíš umýt nádobí. (*bartan, m.,sg.*)
ut'nī kathināiyā uṭhānī paṛī (Smék.309) –takové potíže jsem musel vytrpět (*kathināiyā, f.pl.*)

Ke gramatické shodě nedochází v případě, že je infinitiv rozvit předmětem (logickým) v nepřímém pádě, který se používá pro dativ (se záložkou *ko*). V takovém případě se infinitiv i pomocná sloves chovají, jako kdyby byl předmět maskulinum singuláru. Jedná se o předmět vyjádřený životným podstatným jménem a zájmenem nebo o důraz či konkretizaci substantiva neživotného (např. právě tento dopis).

Např. mujhe is ciṭhī ko likh' nā hai (Poř. 312) – mám (musím) napsat tento dopis. (*ciṭhī, f.,sg.*)
āp'ko unhī pustakō ko paṛh'nā paṛegā (Shap. 134) – právě tyto knihy musíte přečíst. (*pustakō, f.pl.*)
mātā jī ko donō bacciyō ko nah' lānā thā (Shap. 134) – matka musela vykoupat obě dcerky. (*bacciyō, f.pl., životné.*)

Předmět může stát ve větě sám i bez vyjádřeného podmětu (logického).

Např. bhūl'ne vāle bhī hone cāhie (Poř. 314) – musí být i (takoví lidé), kteří zapomínají (*bhūl'ne vāle, m.pl.*).
tīn baje cāy taiyār honī cāhie (Poř. 314) – ve tři hodiny má být připraven čaj (*cāy, f.sg.*).
is acche sagun kā kyā phal honā hai (Kell.441) – co má přinést toto dobré znamení?

Pomocná slovesa *honā, cāh'nā* a *paṛ'nā* se můžou v gerundiválních vazbách vyskytovat v následujících tvarech:

1. stupeň nutnosti:

přítomnost: *hai (m./f.sg.), haī (m./f.pl.)*

préteritum: *thā (m.sg.), thī (f.sg.), the (m.pl.), thī̃ (f.pl.)*
 perfektum: *huā (m.sg.), huī (f.sg.), hue (m./f.pl.)*
 budoucnost: *hogā (m.sg.), hogī (f.sg.), hōge (m.pl.), hōgī (f.pl.)*
 kondicionál: *hotā (m.sg.), hotī (f.sg.), hote (m.pl.), hotī̃ (f.pl.)*
 subjunktiv: *ho (m./f.sg.), hō (m./f.pl.)*

2. stupeň nutnosti:

přítomnost: *cāhie (m./f.,sg./pl.) cāhiē (m./f.pl.)*
 préteritum: *cāhie thā (m.sg.), cāhie thī (f.sg.), cāhie the (m.pl.), cāhie thī̃ (f.pl.)*
 perfektum: *cāhie huā (m.sg.), cāhie huī (f.sg.), cāhie hue (m./f.pl.)*
 budoucnost: *cāhie hogā (m.sg.), cāhie hogī (f.sg.), cāhie hōge (m.pl.), cāhie hōgī (f.pl.)*
 kondicionál: *cāhie hotā (m.sg.), cāhie hotī (f.sg.), cāhie hote (m.pl.), cāhie hotī̃ (f.pl.)*
 subjunktiv: *cāhie ho (m./f.sg.), cāhie hō (m./f.pl.)*

3. stupeň nutnosti:

přítomnost: *par'tā hai (m.sg.), par'tī hai (f.sg.), par'tī haĩ (m.pl.), par'tī haĩ (f.pl.)*
 préteritum: *par'tā thā (m.sg.), par'tī thī (f.sg.), par'te the (m.pl.), par'tī thī̃ (f.pl.)*
 perfektum: *parā (m.sg.), parī (f.sg.), pare (m.pl.), parī̃ (f.pl.)*
 budoucnost: *paregā (m.sg.), paregī (f.sg.), parēge (m.pl.), parēgī (f.pl.)*
 kondicionál: *par'tā (m.sg.), par'tī (f.sg.), par'te (m.pl.), par'tī̃ (f.pl.)*
 subjunktiv: *pare (m./f.sg.), parē (m./f.pl.)*

3.1.3. Jiné využití gerundiva

Adjektivní infinitiv se nepoužívá pouze k vyjádření nutnosti. Vyskytuje se též ve spojení s řadou další výrazů, zejména sloves a adverbii:

śurū kar'nā / honā (začínat /začínat se)
ārambh kar'nā / honā (začínat /začínat se)
khat'm kar'nā / honā (končit, končit se)
pasand kar'nā / honā (mít rád, líbit se)
sambhav honā (být možný)
cāh'nā (chtít)

Např. cāy kī ek pyālī bhī mil'nī sambhav nahī (Poř. 316) - nebylo by možno dostat aspoň šálek čaje?

āp śāyad vah carcā sunnī pasand nahī karēge (Poř.316) - snad se vám nebude líbit takové řeči poslouchat.

maī ek citthī likh' nī cāh' tā hū (Poř.317) - chci psát dopis.

Jako adjektivní infinitiv se chová například také sloveso *mil'nā* ve spojení s adverbium a ve významu „vyskytovat se“:

Např. aisī strī dehāt mē kyā, śahar mē bhī mil'nī kathin thī (Poř.314) - nebylo snadné najít takovou ženu ve městě, natož na venkově.

Zřídka se adjektivní infinitiv vyskytuje také v přívlastku:

Např. kah'nī na kah'nī bāt (Poř. 317) - slovo, které nemá být vysloveno.

Modus nutnosti vyjádřený hindským gerundivem tvoří pevně stanovenou gramatickou a syntaktickou kategorii. Ze sémantického hlediska se jedná o děj, který je na subjektu vynucován zvnějšku, někým jiným, okolnostmi, atd. Zřejmě proto je podmět (logický) v neosobním dativu.

3.2. Adjektiva, adverbia a substantiva

Nutnost, jistotu a povinnost lze v hindštině vyjádřit též pomocí dalších prostředků, zejména predikativů a částic. Kombinace adjektiv a substantiv s infinitivem (gerundiem) přitom vytvářejí zajímavé syntaktické konstrukce, které čeština nezná. Naopak adverbia a predikativy uvozující vedlejší věty podmínkové se používají podobným způsobem jako v naší mateřtině.

3.2.1. Adjektiva vyjadřující nutnost (*zarūrī* / *āvaśyak*, *maj' būr* / *bādhya*^a)

První dvě adjektiva (*zarūrī* A. / *āvaśyak* Sa.) se vyskytují ve větách bez vyjádřeného podmětu (vytváří neosobní vazby) a mají synonymní význam (nutný, potřebný, nezbytný, nevyhnutelný, naléhavý, neodkladný, důležitý, závazný, atd.), přičemž první z nich pochází z arabštiny a druhé ze sanskrtu. Nutný děj lze pak vyjádřit v zásadě dvěma různými způsoby:

a) vedlejší větou subjunktivní nebo kondicionální

Např. **zarūrī** (**āvaśyak**) hai ki vah vāpas āe (Poř.315)– je nutno, aby se vrátil

Vedlejší větu může v takovém případě uvozovat též modální sloveso *cāhie*:

cāhie ki ....

b) infinitivem substantivním (podstatným jménem slovesným čili gerundiem)

Např. us kā ānā **zarūrī** (**āvaśyak**) hai (Poř. 317) – je nutno, aby přišel (jeho příchod je nutný)
rām kā vahā jānā **zarūrī** hai (Kach.119) – Rám tam musí jít

Další dvě adjektiva (*maj' būr A. / bādhy^a Sa.*) mají opět synonymní význam (nucený, donucený), přičemž první z nich pochází z arabštiny a druhé ze sanskrtu. Vyskytují se především jako tzv. verbo-nominální výrazy, tedy ve spojení s pomocnými slovesy *honā* (být) a *kar'nā* (dělat), ve významu „být nucen“ a „nutit“ (někoho k něčemu). Plnovýznamové sloveso je v nepřímém pádě infinitivu (gerundia s koncovkou **-ne**), který je spojen s verbo-nominální konstrukcí záložkou *par* (nucen / nutit *k němu*), podmět je v nominativu, příjemce děje v nepřímém pádě se záložkou *ko* (nutit *koho*).³³

Např. maī yahā ṭharar' **ne** par bādhy^a / maj' būr hū (Shap.235) – jsem nucen tu zůstat
vijay ne mujhe (mujh ko) yahā ṭharar' **ne** par bādhy^a / maj' būr kiyā (Shap.235) – vidžaj mě donutil zde zůstat

Významovým protikladem k ději nucenému je děj zakazovaný čili takový, kterému je třeba (za každou cenu) zabránit. Těmito výrazy se budu zabývat dále v odstavci o adjektivech vyjadřujících nevhodnost či zákaz viz 3.2.3.

Dalšími hindskými adjektivy s významem nutnosti jsou například *av^aśyambhāvī* (*Sa.* nutný, nevyhnutelný), *lāzim* / *lāzimī* (*A.* povinný, nutný), *niścīt* (*Sa.* jistý, určitý), *niścāyātmak* (*Sa.* jistý, nesporný), *anivāry^a* (*Sa.*, nutný, nevyhnutelný), *āgrah' pūrn* (*Sa.* naléhavý), atd.

3.2.2. Adjektiva vyjadřující vhodnost (*yogy^a / lāyaq / qābil*)

Vhodnost, žádoucnost či záhodnost hindština vyjadřuje pomocí adjektiv **yogj^a** (*Sa.*), (**jog**, *dial.*), **lāyaq** (*A.*), **qābil** (*A.*), které řídí infinitiv v genitivu (gerundium) se záložkou *ke* nebo v prostém nepřímém pádě. Záložka *ke* se vynechává zejména v umělecké literatuře.

Např. vah mandir dekh' ne (ke) *yogy^a* hai (Poř.339) – ten chrám stojí za podívání
rājā hiranyagarbha ke gun prīti karive jog haī (Kell.443) – král Hiranjagarbha je hoděn úcty (má být uctíván)
maī tav^a dasan torive lāyaq (Kell.428) – měl bych ti rozbít zuby

³³ Shapiro, *A Primer of Modern Standard Hindi*, str.235.

yah brāhmaṇ kī beṭī nahī hai jo mere byāh'ne yogy^a ho (Poř.M.160) – bráhmanská dívka není tou, kterou bych si měl vzít za ženu

yah pānī pīne yogy^a hai (Häl.79) – ta voda se dát pít

kitāb paṛh'ne lāyaq hai (Kach.129) – ta kniha stojí za přečtení (měl bys ji přečíst)

3.2.3 Adjektiva vyjadřující nevhodnost či zákaz (manā)

Nesklonné adjektivum *manā* (A. zakázán) se vyskytuje pouze ve vazbě se slovesem *honā* (být zakázán) a *kar'nā* či *kar denā* (zakazovat) v infinitivu. Se slovesem *honā* se pojí infinitiv v přímém pádě (s koncovkou **-nā**), se slovesem *kar'nā* infinitiv v nepřímém pádě se záložkou *ko* (zakázat *co*). Příjemce děje je rovněž v nepřímém pádě se záložkou *ko* (zakázat *komu*).

Např. is rāste par kār calānā **manā** hai (Shap.167) – po této cestě se nesmí jezdit autem

maī ne **use** bāhar jāne ko **manā** **kiyā** (HCS. 448)- zakázal(a) jsem mu (jí) jít ven

mātā jī ne kamelī **ko** śādī kar'ne se **manā** **kar** diyā (Shap.235) –matka zakázala (zabránila) Kamelí, aby se vdala

Zákaz lze v hindštině vyjádřit též pomocí dalších výrazů a konstrukcí:

- konstrukce (*kisī*) *kī ijāzat* (*kisī ko*) *nahī denā* - „něco někomu nedovolit“ (*ijāzat*, A.,f. - dovolení)
- konstrukce *kisī ko kisī se / ko rok'nā* - „někomu v něčem zabránit“
- konstrukce gerundium+*sambhav nahī honā* - „není možné“
- konstrukce gerundium+*asambhav honā* - „je nemožné“
- konstrukce kořen slovesa+ [ho] + *nahī + sak'nā* - „nelze“
- konstrukce pasivum + *jā + sak'nā* - „nelze“, „není možno“

3.2.4. Substantiva vyjadřující nutnost (zarūrat / āvašyak'tā)

Všechna tři substantiva jsou ženského rodu a mají synonymní význam (nutnost, potřeba, nezbytnost). První dvě z nich, *zarūrat* a *āvašyak'tā* vytvářejí ve spojení s pomocným slovesem *honā* genitivní vazbu se substantivem nebo infinitivem, přičemž podmět (logický) bývá vyjádřen neosobním dativem (se záložkou *ko*).

Např. rām **ko** paise kī baṛī **āvašyak'tā / zarūrat** hai (Shap.135) – Rám nutně potřebuje peníze.

un'par ākramaṇ kar'ne **kī** kyā **āvašyak'tā / zarūrat** hai (Shap.135) –Proč je nutné na ně zaútočit?

mujhe dopahar ko šahar jāne **kī āvašyak'tā / zarūrat** thī (Shap.135) – musel(a) jsem jít v poledne do města.

mujhe us' **kī āvašyak'tā / zarūrat** nahī hai (HČS.250) – nepotřebuji to.

Podobný význam jako *zarūrat* a *āvašyak'tā* mají i následující substantiva: *anivāry^atā* (*Sa., f.*, nevyhnutelnost, nutnost), *majbūrī* (*A.f.*, nutnost), *āgrah* (*Sa.m.* naléhání) atd.

3.2.5. Adverbia vyjadřující jistotu (*zarūr / av^ašy^a*)

Tato adverbia fungují v hindštině stejně jako v češtině jako modální částice pro vysoký stupeň jistoty děje. Mají opět synonymní význam (jistě, ovšem, bezpochyby, určitě, jistě, zajisté, rozhodně, jasně, atd.).

Např. cāhe jo ho, ham vahā **av^ašy^a** jāēge (Poř.269) – ať se děje cokoliv, určitě tam půjdeme.

mujhe chuṭṭī mil jāī, to maī **zarūr** din bar ghūm'tā hotā (Poř.335) – kdybych dostal dovolenou, jistě bych se celý den toulal

Kromě uvedených adverbii se pro vyjádření jistotní modality používá i řada dalších podobných výrazů:

Sanskrtského původu jsou: *av^asi* (jistě), *nihsandeh / nissandeh* (bepochyby), *nišcay / nih'ce*, *nih'cai / nih'caī* (určitě, jistě), *sadā / sadaiv* (vždy), *nity^a* (vždy), *yathārth* (nezbytně) *nirnāyak rūp se* (rozhodně, určitě), *āgrah'pūrvak* (naléhavě), atd.

Perského či arabského původu jsou: *albattā / albatt* (jistě, určitě), *bešak* (nepochybně, zajisté), *hameš / hames* (vždy), atd.

V záporu se používá pro vyjádření jistoty rovněž perské adverbium (použitelné pouze v záporu) *hargiz nahī* (vůbec ne, v žádném případě, naprosto ne).

Např. vah **hargiz nahī** jāegā - v žádném případě nepůjde

3.3. Dativ infinitivu pro vyjádření nutnosti a očekávání

K vyjádření děje zamýšleného, očekávaného či nutného lze v hindštině využít též dativní vazby infinitivu (gerundia) se záložkou *ko* a sponou pomocného slovesa *honā*. Jedná se o děj, který je cílem nutného zaměření a skutečně nastane, nebo je cílem pouhého úmyslu a má v každém okamžiku nastat, ale neuskuteční se. Očekávání děje lze též vyjádřit infinitivem

v lokativu se záložkou *par* a se sponou *honā*, nebo pomocí dokonavého přičestí ve spojení se slovesem *cāh'nā*. Nutnost očekávání pak může ještě posílit futurum pomocného slovesa *honā*.

Děj nutný:

Např. *āp'ko har vaqt kām hai, maī hī sar'ne ko hū* (Poř.M. 160) – vy máte stále něco na práci a já tu musím hnít.

Děj zamýšlený:

Např. *maī to jāne hī ko thā*, ki it'ne mē āp ā gae (Poř.339) – právě jsem byl na odchodu, když v tom jste přišel.

motar par baiṭh'ne hī ko hai ki ek das baras kā lar'kā daur'kar ātā hai (Poř.M.160) – už si chtěl sednout na motorku, když tu přiběhne nějaký desetiletý chlapec.

maī jāne ko thā ki mūsāl'dhār mēh baras'ne lagā (Poř.M.160) – právě jsem chtěl odejít, když tu se spustil prudký liják.

Děj očekávaný:

Např. *gārī āne par hai* (Poř.343) – vlak má každou chvíli (zrovna) přijet.

vah āne par hogā (Grea.124) – určitě už přijíždí

gārī āyā cāh'tī hai (Poř. 317) – vlak už přijede.

vah jānī cāh'tī hai (Grea.238) – každou chvíli odjede

vah carh'ne ko huī (Kell.405) – chystala se na výstup.

jahāz jab landan pahūc'ne ko huā, ham log ap'nā sāmān ṭhīk kar'ne lage (Poř.339) – když mělo letadlo přistát v Londýně, začali jsme dávat svá zavazadla do pořádku.

Ovšem ne každá dativní či lokativní vazba infinitivu má význam nutnosti či očekávání děje. Nejčastěji se tato konstrukce vyskytuje ve větách účelových, žádacích a vypovídacích, kde nemá explicitně význam nutnosti.

Např. *āne ko uṭh'tā hai* (Poř.339) – vstává k odchodu.

fais'lā kar'ne ko mere pās do sekād hai (Poř.M.161) – na rozdupnutí mám dvě sekundy.

3.4. Genitiv gerundia pro vyjádření jistoty rozhodnutí

Genitiv gerundia se často používá ve větách, zejména negativních, k vyjádření jistoty, očekávání a pevného rozhodnutí.

Např. *maī nahī kah'ne kā* (Kell.443) – já to určitě neřeknu

yah strī nahī jāne kī (Kell. 443) – tato žena určitě nepůjde

vah dene kā nahī, lene kā hai (Grea.120) – určitě ti nic nedá, chce jen brát (není to člověk, co dává, ale co bere)

us'kī hath chuṭ'ne kī nahī (Grea.120) – nikdy nepřestane být tvrdohlavý (vždy bude tvrdohlavý)

Může se však vyskytovat i ve větách kladných, a i pak má význam nutnosti.

mantrī ke aise kar'ne kā abhiprāy yah hogā (Grea.118) – důvodem, proč to ministr dělá, musí být toto...

3.5. Futurum slovesa honā pro vyjádření pravděpodobnosti

Futurum slovesa *honā* (tj. *hogā*, *hogī*, *hoge*, *hōnge*, atd.) se v hindštině podobně jako v češtině často používá pro vyjádření přítomného děje pravděpodobného (např. vah baḡīce mẽ hogā = bude v zahradě = asi / určitě je v zahradě). Míra pravděpodobnosti pak může být upřesněna modálními částicemi např. *šāyad* (možná), *zarūr* (určitě), *nissandeh* (bezpochyby), atd.

Např. vah baḡīce mẽ **hogā** (Poř.227) – bude v zahradě

derī hone kā koī kāraṇ to **hogā** (Grea. 265) – pro zdržení musí být nějaký důvod

us'ke samān koī dūs'rā vidyāvān na **hogā** (Grea. 266) – žádný vzdělaný člověk se mu nemůže rovnat
deš deš mẽ aise kangāl **hōnge** (Grea.266) – takoví chudáci musí být v mnoha zemích

us ṛṣi kā hṛday^a baṛā kaṭhor **hogā** (Kell.436) – srdce tohoto světce musí být velmi tvrdé

pitā kanv^a ko ye tujh se bhī adhik piyāre **hōge** (Kell. 436) - našemu otci Kanvovi jsou tito bezpochyby milejší, než tobě

Pomocnému slovesu *honā* může též předcházet dokonavé či nedokonavé přičestí významového slovesa. V těchto případech (Pořízka je označuje jako Futurum III a II)³⁴ se v prvním případě jedná o pravděpodobný přítomný stav jakožto výsledek předpokládaného minulého děje a v druhém případě o děj pravděpodobný či očekávaný v přítomnosti či blízké budoucnosti.

Např. merā patr āp ko mil gayā **hogā** (Poř.357) – můj dopis jste už určitě obdržel

ghūm'te-ghūm'te tum thak gaye **hoge** (Poř.357) – (tou) dlouhou procházkou jste se určitě unavili

ab āte hī **hōge** (Poř.229) – hned přijde

Futurum slovesa *honā* (zejména 3. os. sg.) lze použít i samostatně jako ujišťující dovětek nebo odpověď. Významově pak odpovídá příslovci: „pravděpodobně,“ „zřejmě“, atd.³⁵

Např. kyā kiśi deš mẽ aise pāpī hōge? **hōnge** (Grea. 266) – Jsou takoví hříšníci také v ostatních zemích?

Určitě / nejspíš jsou.

vah gar mẽ hai? **hogā** (Grea. 266) – Je v domě? Určitě / možná, že je.

yah nagar bahut purānā hai? **hogā** (Kell.436) – Je toto město velmi staré? Určitě je.

³⁴ Pořízka. *Hindština*, str. 228 a 357.

³⁵ Kellog, *A Grammar Hindī Language*, str. 436.

Pro vyjádření jistoty či přesvědčení se v hindštině též obecně používá budoucího času (budoucí čas se tvoří z kořene významového slovesa a koncovkami *-gā-ge –gī*). Absolutní budoucnost v sobě totiž nese přesvědčení mluvčího, že se děj indikovaný slovesem skutečně stane.

Např. maī jān'tā hū ke ve **kal āvēge** (Grea.264) – očekávám, že zítra (skutečně) přijde

V otázce může mít budoucí čas idiomatický význam důrazného popření výpovědi či pevného předsvědčení o opaku.

Např. rājā aisā karēge? (Grea.265) – Cožpak by král udělal takovou věc? (určitě ne)

aise šūr'vīr bhāg jāēge? (Grea.265) – Cožpak by takoví chrabří bojovníci utíkali? (Nikdy)

bharat jaisā bhāi jagat mē maī kahā pāūgā? (Grea.265) - Kde bych na světě našel takového bratra jako je Bharat? (nikde)

Pro větší zesílení jistoty a přesvědčení vyjádřené budoucím časem lze v hindštině též využít emfatické částice *hī*, která se vkládá mezi slovesný kořen a koncovku budoucího času.

Např. jāy'**hī**ge (Grea.369) – určitě půjdou

de**hī**gā (Grea.369) – určitě dá

3.6. Gerundium se slovesem *pānā*

V záporných větách se slovesem *pānā* (moci, smět, mít možnost, mít příležitost, uspět, atd.) dostává děj nebo stav vyjádřený gerundiem vnitřní význam nutnosti. Jestliže nám něco není dovoleno, něco nesmíme či nemůžeme, pak to znamená, že to nutně není možné.

Dokonavé tvary minulého času slovesa *pānā* v těchto konstrukcích nevyžadují ergativ.

Např. maī vahā jāne na pāvā (Poř.344) – nemohl (nebylo možné) jsem tam jít

tum vahā jāne nahī pāoge (Poř.344) – nebude ti dovoleno tam jít

us rāt ko sumitrā nahī pāī (Shap.104) – Sumatra té noci nemohla spát

ham us hoṭal mē nahī thahar pāēge (Shap.104) – nesmíme v tom hotelu zůstat

4. Srovnání kategorie nutnosti v češtině a hindštině

V čem se vyjadřování nutnosti v češtině a hindštině liší a zda jsou mezi nimi nějaké podobnosti, na to se pokusím odpovědět srovnáním přehledného modelu mluvnice češtiny s hindskými výrazy a syntaktickými formami obdobného významu.

4.1. Voluntativní modalita

4.1.1. Nezbytnost

Základním modem kategorie nutnosti je podle MČ *nezbytnost*. V češtině se nejčastěji vyjadřuje v kladné podobě pomocí modálního slovesa „*muset*“ ve spojení s významovým slovesem v infinitivu, nebo v záporné podobě modálním slovesem „*nemoci*“ ve spojení s infinitivem významového slovesa. Tomuto modu v hindštině odpovídají prakticky všechny tři stupně nutnosti v gerundiválních vazbách, které se však od českých syntakticky výrazně liší. Zatímco v české větě je podmět v nominativu, v hindské se podmět ve stejné logické pozici vyskytuje v nepřímém pádě (pádě odpovídajícím dativu). V obou jazycích však lze podmět ve větě vynechat.

V češtině nese osoba modálního slovesa informaci o podmětu, kdežto v hindštině vypovídá modální sloveso především o předmětu (logickém), s nímž je též v gramatické shodě. S jistou nadsázkou lze proto tvrdit, že v hindštině je na rozdíl od češtiny daleko důležitější to, *co* se musí, než to, *kdo* to musí.³⁶ Významové sloveso je v češtině v infinitivu, zatímco v hindštině v gerundivu. Tam, kde se v češtině využívá modálního slovesa „*muset*“, figurují v hindštině modální slovesa *paṛ'nā* (padat, nastávat, dostávat se) a *cāh'nā* (chtít), jakož i pomocné sloveso *honā* (být). Obecně lze předchozí shrnout:

Č.: [S.nom.] + tvary mod. slovesa *muset* + [O.] + *infinitiv* významového slovesa

H.: 1. [S.dat.] + [O.nom./dat.] + *grv.* významového slovesa + *aux. honā*

2. [S. dat.] + [O.nom./dat.] + *grv.* významového slovesa + tvary mod. slovesa *paṛ'nā* + [*aux. honā*]

3. [S.dat.] + [O.nom./dat.] + *grv.* významového slovesa + mod. sloveso *cāhie* + [*aux. honā*]³⁷

Největší rozdíly v obou jazycích můžeme najít právě u modálních sloves, neboť jejich časování je zcela odlišné.

a) přítomnost

Č.: musím, musíš, mám, potřebuji .

H.: 1. přítomné tvary pomoc. slovesa *honā* (hai, haī)

2. ustrnulý tvar slovesa *cāh'nā* (*cāhie*)

3. nedokonavé přičestí slovesa *paṛ'nā* (*paṛ'tā, paṛ'tī, paṛ'te*) + přítomné tvary pomoc. slovesa *honā* (hai, haī)

b) minulost (přičemž čeština nerozlišuje perfektum a préteritum)

Č.: musel, musela, měl, potřeboval ...

H.: 1. perfektum (*huā, huī, hue*) a préteritum (*thā, thī, the*) slovesa *honā*

³⁶ Předmět je v hindštině ve větě nutný jen v případě předmětových sloves, u bezpředmětových nikoliv.

³⁷ Výrazy v hranatých uvozovkách nejsou ve všech případech nutné.

2. ustrnulý tvar slovesa *cāh'nā* (*cāhie*) + perfektum (*huā, huī, hue*) či préteritum (*thā, thī, the*) slovesa *honā*

3. nedokonavé přičestí slovesa *paṛ'nā* (*paṛ'tā, paṛ'tī, paṛ'te*) + préteritum (*thā, thī, the*) slovesa *honā* a pro perfektum dokonavé přičestí slovesa *paṛ'nā* (*paṛā, paṛī, paṛe*)

c) budoucnost

Č.: budoucí tvary slovesa „být“ + infinitiv slovesa „muset“, „mít“, „potřebovat“

H.: 1. budoucí tvary slovesa *honā* (*hogā, hogī, hoge*.)

2. ustrnulý tvar slovesa *cāh'nā* (*cāhie*) + budoucí tvary slovesa *honā* (*hogā, hogī, hoge*)

3. budoucí tvary slovesa *paṛ'nā* (*paṛegā, paṛegī, paṛege*)

d) kondicionál

Č.: kondicionální tvary slovesa „být“ (*bych, bys,...*) + minulý tvar slovesa „muset“, „mít“, „potřebovat“

H.: 1. kondicionál (*hotā, hotī, hote*) či subjunktiv (*ho, hō*) slovesa *honā*

2. ustrnulý tvar slovesa *cāh'nā* (*cāhie*) + kondicionál (*hotā, hotī, hote*) či subjunktiv (*ho, hō*) slovesa *honā*

3. kondicionál: nedokonavé přičestí slovesa *paṛ'nā* (*paṛ'tā, paṛ'tī, paṛ'te*), subjunktivní tvary slovesa *paṛ'nā* (*paṛe, paṛē*)

Kromě gerundiválních vazeb odpovídají české vazbě „muset“+ infinitiv také vazby se substantivy *āvaśyak'tā / zarūrat*. V některých případech též významově dativ infinitivu se záložkou *ko*. Právě tyto konstrukce se od češtiny výrazně liší.

H.: [S.dat.] + *grv. gen.* + *kī* (záložka *gen.*) + *āvaśyak'tā / zarūrat* + *aux. honā*

S. (nom./ag.) + gru. + ko (záložka *dat.*) + *aux. honā*

Pro zápor se v češtině používá přepony „ne“ (*nemuset*), v hindštině pak samostatně stojící záporné částice *nahī* (*na*). Zápornou podobou významově shodnou se slovesem „muset“ je sloveso „nemoci“, kterému v hindštině odpovídají záporné vazby se slovesem *sak'nā* (*moci*) a *pānā* (*moci*).

Č.: *S.nom.* + tvary slovesa „nemoci“ + infinitiv významového slovesa

H.: *S. (nom./ag.) + gru. nepř. pád / kořen* významového slovesa+ záporka *nahī* (*na*) + tvary slovesa *pānā*

S. (nom./ag.) + slovesný kořen + záporka *nahī* (*na*) + tvary slovesa *sak'nā*

Jak už jsme se zmínili v kapitole 2.1., nezbytnost lze v češtině vyjádřit rovněž pomocí slovesa „nesmět“ (*negovaného modu možnosti*), nebo ekvivalentních výrazů „nemít dovoleno“, „mít zakázáno“, atd. Těmto tvarům by v hindštině zhruba odpovídaly negativní vazby se slovesem *pānā* (*směti*) a *denā* (*dovolit*), nesklonným adjektivem *manā* (*zakázaný*)

H.: *S. (nom./ag.) + gru. významového slovesa (nepř. pád)* + záporka *nahī* (*na*) + tvary slovesa *pānā* + [*aux. honā*]

S. (nom./ag.) + [kisī ko (někomu)] gru. nepř. pád + [kī ijāzat] + zápornka nahī (na) + tvary slovesa denā + [aux. honā]

O.nom. + gru. přím. pád. + manā + aux. honā

S. (nom./ag.) + [kisī ko (někomu)] + gru. nepř. pád + ko / se (záložka) + manā + tvary slovesa kar'nā [tvary slovesa honā, denā]

Synonymní s „muset“ jsou v češtině také výrazy jako: „být nucen“, „bylo nutno“, „bylo nezbytné“, apod. Kromě výše uvedených vazeb s gerundivem a substantivy *āvaśyak'tā / zarūrat*, které vyjadřují nutnost obecně, existují v hindštině také specifické výrazy s obdobným významovým zabarvením.

Například pro *nucenost* (být nucen, nutit někoho) se nejčastěji využívají konstrukce s adjektivy *maj'būr / bādhy^a* (nucený) a slovesy *honā* (být) či *kar'nā* (dělat).

Č.: *S.nom. + tvary slovesa být + nucen (a, o, i) + infinitiv významového slovesa*

H.: *S.nom. + gru. významového slovesa (nepř. pád) + par (záložka) + maj'būr / bādhy^a + tvary slovesa honā*

Č.: *S.nom. + tvary slovesa nutit + infinitiv významového slovesa*

H.: *S. (nom./ag.) + gru. významového slovesa (nepř. pád) + par (záložka) + maj'būr / bādhy^a + tvary slovesa kar'nā*

Českému „je nutno“, „je nezbytné“ je v hindštině významově nejbližší konstrukce s adjektivy *zarūrī / āvaśyak* (nutný) a slovesem *honā*, případně substantivy *āvaśyak'tā / zarūrat*, o nichž jsme se již zmínili výše.

Č.: *je nutno (nutné), aby + [S.nom.] + významové sloveso v minulosti*

H.: *zarūrī / āvaśyak + tvary slovesa honā, + ki + S.nom. + tvary slovesa významového (subj.)*

H.: *S.gen. + gru. významového slovesa (nepř. pád) zarūrī / āvaśyak + tvary slovesa honā*

Negované výrazy nutnosti jako: „není možno“, „nelze“, apod. mají v hindštině své přesné protějšky v záporných konstrukcích se slovesem *sak'nā* (moci), *pānā* (moci) a verbonominálním výrazem *sambhav honā* (býti možné).

Č.: *není možno (nelze) + infinitiv významového slovesa*

H.: *gru. významového slovesa (nepř. pád) + sambhav + nahī / na (zápor) + aux. honā*

H.: *gru. významového slovesa (nepř. pád) + tvary slovesa pānā + [aux. honā]*

H.: *pasivum významového slovesa + nahī / na (zápor) + jā (kořen) + tvary slovesa sak'nā + [aux. honā]*

Modální zabarvení nutnosti, nezbytnosti, jistoty může vyjadřovat též genitivní vazba s gerundiem, zejména ve spojení s budoucím tvarem pomocného slovesa *honā* (*hogā*).

H.: *S.nom. + nahī / na (zápor) + gru. významového slovesa (nepř. pád) + kā / kī / ke (zál.gen.) + [aux. honā]*

Obecně lze ze srovnání vyvodit, že čeština a hindština mají podobné výrazové prostředky pro vyjádření nezbytnosti, přičemž hindština disponuje navíc několika

syntaktickými prostředky, o které je čeština bohužel ochuzena. Čeština však užívá hojně lexikálních prostředků, které zabarvují význam a obohacují projev.

4.1.2. Očekávanost

Pro nutný očekávaný děj se v češtině používá slovesa „mít“ (mít něco udělat), případně „být“ (být někomu něco uloženo, naplánováno, atd.). V hindštině se využívá slovesa být (*honā*) v obdobném významu, ale s gerundiem a dativní záložkou („být někomu něco udělat“). Jistotu očekávání lze zesílit emfatickou částicí *hī*.

Č.: *S.nom.* + tvary slovesa *mít* + infinitiv významového slovesa

Č.: tvary slovesa *být* + participium trpné významového slovesa

H.: *S.nom.* + *gru.* významového slovesa (*nepř. pád*) + [*hī* (zesilující částice)] + *ko / par* (záložka) + *aux. honā*

Existují ovšem další frazeologické varianty očekávaného děje. Například spojení dokonavého přičestí adjektivního či gerundia se slovesem *chtít* (*cāh'nā*), které, jakožto desiderativum zabarvuje smysl věty subjektivním očekáváním. Ve všech případech vždy záleží na celkovém smyslu věty, konstrukce sama může mít význam např. věty účelové.

H.: *S. (nom./ag.)* + dokonavé přičestí adjektivní / *gru.* významového slovesa + tvary slovesa *cāh'nā*

Pro vyjádření jistoty očekávání nebo pevného rozhodnutí se v hindštině používá genitivní vazby s gerundiem, a to zejména v záporných větách. V kladných větách mívá spíše význam prosté nutnosti, než očekávání. Tato konstrukce nemá v češtině obdoby.

H.: *S.nom.* + *nahī/na* (zápor) + *gru.* významového slovesa (*nepř. pád*) + *kā/ kī/ ke* (*zál.gen.*) + [*aux. honā*]

Očekávání obecně bývá v češtině i hindštině spjaté s budoucím časem, kterým se vyjadřuje jistota či přesvědčení o tom, že nějaký děj proběhne, nebo že určitý stav nastane. Hranice voluntativní a jistotní modalit se dle mého názoru na tomto místě prostupují a příslušnost k jedné či druhé kategorii určuje snad jen míra subjektivity či objektivit výroku.

4.1.3. Povinnost

Mluvnice češtiny uvádí modalitu povinnosti jako samostatnou kategorii, ale uznává, že se svým významem velice blíží kategorii nezbytnosti. V češtině jde výlučně o větnou konstrukci s modálním slovesem *mít* a substantivem *povinnost* nebo slovesem *být* a participiem *povinen(a, ni, no)*.

Č.: [*S.nom.*] + tvary modálního slovesa *mít* + substantivum *povinnost* + infinitiv

Č.: [*S.nom.*] + tvary modálního slovesa *být* + participium pasivní *povinen(a, ni, no)* + infinitiv

V hindštině lze věty vyjadřující povinnost opsat pomocí vazeb s gerundivem, ale významově jsou nejbližší vazby s adjektivy *maj'būr / bādhy^a* a konec konců i s adjektivy *zarūrī / āvaśyak* (viz modalita nezbytnosti).

Vedle povinnosti lze do této kategorie též zařadit modus zavázanosti, pro kterou se v hindštině využívá vazeb se substantivy *anugrah, eh'sān, kartavy^a* (závazek, povinnost), atd., či adjektivy *lāzim / lāzimī, kartavy^atā, atd.*

H.: S. (nepř. pád) + par (záložka) + zájmeno (gen.) + *kā* (záložka gen.) + *anugrah* + aux. *honā*

H.: *ehsān se dabā honā* (být zavázán vděčností)

ehsān kā bojh (kisī par) lādnā (uložit někomu povinnost)

ehsān rakh'nā (uložit někomu povinnost)

(se) *ehsān lenā* (přijmout za povinnost)

4.1.4. Vhodnost

Čeština pro vyjádření vhodnosti či žádoucnosti používá specifické výrazy jako „je žádoucí, je vhodné, je záhodné, sluší se, atd., aby“, které uvozují vedlejší věty. Další variantou jsou fráze se slovesem mít (má se dělat, děti mají ctít,...). Hindština má obdobnou skupinu specifických adjektiv *yogj^a, lāyaq, qābil*.

H.: [S.nom.] + gru. významového slovesa (nepř. pád) + [*ke* (záložka gen.)] + *yogj^a / lāyaq / qābil* + [aux. *honā*]

4.2. Jistotní modalita

Jistotu děje či vysokou míru subjektivního přesvědčení mluvčího o platnosti propozice v češtině vyjadřujeme nejrůznějšími postojovými predikátory či modálními částicemi a nezřídka též umocňujeme přízvukem. V hindštině je situace obdobná. Nejčastěji se využívá adjektiv *zarūrī a āvaśyak*, které uvozují vedlejší větu a jako modálních částic adverbii *zarūr a av^aśy^a*.

H.: *zarūrī / āvaśyak* + tvary slovesa *honā*. + *ki* + S.nom. + tvary slovesa významového (subj.)

Pravděpodobnost přítomného děje lze v hindštině vyjádřit pomocí budoucího tvaru slovesa *honā (hogā, ī, e, ...)*. Míra jistoty pak závisí na celkovém smyslu věty v daném kontextu a přítomnosti dalších modálních částic ve větě, jež význam zabarvují (možná, určitě, bezpochyby, emfatické částice *hī, ...*)

H.: [S.nom.] + substantivum / adjektivum / adverbium / participium + budoucí tvary slovesa *honā*

5. Excerptce

Gerundivální vazby:

I. stupeň nutnosti

Bezpředmětová slovesa:

a) Podmět nevyjádřený

(1)

jānā hī huā [grv.+aux.perf.m.sg]. (Jain.1. str. 160)

[jít bylo]

Měl (musel) odejít.

(2)

baccō ke kāraṇ yahā se jānā hogā [grv.+aux.fut.m.sg]. (Jain.1. str. 163)

[z dětí důvodu odsud odjet bude]

Kvůli dětem by měla (bude muset) odsud odjet.

(3)

jātā hū, kab mil'nā hogā? [grv.+aux.fut.m.sg.] (Jain.2. str.94)

[odcházím, kdy mající být sekáno bude?]

Tak já odcházím, kdy že se máme sejít?

(4)

bacce rone lag'te haī, „mammī bāh'rūm jānā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]...“ (Jain.1. str. 163)

[Děti plakat začínají, mami do koupelny jít jest]

Děti začínají natahovat: „Mami, potřebujeme jít na záchod.“

(5)

dar'vāze se hī āvāz dekar bole, „mammī ke pās jānā hai“ [grv.+aux.prez.m.sg.] *to phaṭāphaṭ taiyār hokar jab cācā ke sāth skūṭar par ravānā huā to man mẽ yahī lag rahā thā ki kās!* (Još.1. str.84)

[od dveří hlas daje řekl, za maminkou jet jest, tak ihned připraven jsa když se strýcem na skútru jedoucí tak v srdci právě toto vězelo kéž]

Zavolal rovnou ode dveří: „Máme jet za maminkou.“ Ihned se připravil, a když jel se strýcem na skútru, v mysli mu utkvělo, kéž by...

(6)

kyā dhūdh'nā hai [grv.+aux.prez.m.sg.] *jaldī dhūdh lo, ādherā hone ko hai.* (Još.2. str.47)

[co hledat jest, rychle hledej, soumrak nastávat jest]

Rychle hledej, co se má hledat, už nastává soumrak.

(7)

us'ke bād parīksāō kī vyast'tā rahī, aur phir chuṭṭiyō mẽ ghar jānā huā [grv.+aux.perf.m.sg.]. (Kum. str.22)

[potom zkoušek zabanost bylo, a pak o prázdninách domů jet bylo]

Potom byla zaneprázdněna zkouškami, a pak měla jet o prázdninách domů.

b) Podmět v dativu

(8)

vah tum sab'ko cāy pilā degī, mujhe [S-dat] to tārā ke sāth pārī jānā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Yās.3. str.65)

[on vám všem čaj napít dá, mně však s Tárou na párty jít jest]

Dá vám všem napít čaje, já mám jít s Tárou na párty.

(9)

usī śām mīnā ne rajat ko batāyā ki use [S-dat] ag'lī subah hī ap'ne śahar lauṭ jānā hogā [grv.+aux.fut.m.sg.].

(Kum. str.21)

[toho večera Mína Radžatovi řekla, že jí příštího rána už do svého města vrátit jest]

Toho večera řekla Mína Radžatovi, že se už příštího rána má vrátit do svého města.

(10)

mīnā ko [S-dat] lauṭ nā bhī hai [grv.+aux.prez.m.sg.], yah vicār to us'ke man mẽ āyā hī nahī thā. (Kum. str.21)

[Míně vrátit se zpět též jest, tato myšlenka však do jeho mysli ještě nepřišla]

Mína se také musí vrátit, tak tohle mu zatím nedošlo.

(11)

use yah viśvās ho gayā thā ki ek din to mīnā ko [S-dat] in bāhō mẽ ānā hī hai, [grv.+aux.prez.m.sg.] sadā-sadā ke lie. (Kum. str.21)

[jemu ta víra nastala, že jednoho dne tedy Míně v náruč přijít jest, navždy, navždy]

Uvěřil, že jednoho dne mu Mína určitě padne do náruče, a to navždy.

(12)

aur phir vah din bhī ā gayā, jab mīnā ko [S-dat] lauṭ nā thā [grv.+aux.prét.m.sg.]. (Kum. str.21)

[opět toho dne též přišel, když Míně vrátit bylo]

Opět přišel ten den, když se Mína měla vrátit.

(13)

mujhe [S-dat] udhar kaiṭal ke pīche do ek jagah jānā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Yās.2. str.43)

[mně tam za kapitálem na jedno dvě místa jet jest]

Mám tam navštívit pár míst kvůli obchodu.

(14)

use [S-dat] dūr nahī jānā hai [grv.+aux. prez.m.sg.]. (Yās.2. str.46)

[jemu daleko - ne - jít - jest]

Neměl bys chodit daleko.

Předmětová slovesa:

a) Podmětv dativu, přemět nevyjádřený

(15)

mujhe [S-dat] paṭh' nā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Yās.2. str.55)

[mně učit se jest]

Mám se učit.

(16)

maīne un'se vāy'dā le liyā hai, pah'le jījī ko [S-dat] mere yahā khānā hogā [grv.+aux.fut.m.sg.]. (Jain.2. str.92)

[mnou jí slib dán jest, nejprve starší sestře u mě jíst bude]

Dala jsem jí slib, že u mne nejprve musí jíst starší sestra.

b) Podmět nevyjádřený, předmět v přímém pádě

(17)

gāy [O1.f.sg.] to lenī hī hai [grv.+aux.prez.f.sg.], rām'sevak ke rup'ye [O1.m.pl.] bhī to adā kar'ne hai [grv.+aux.prez.m.pl]. (Prem.1. str.301)

[Kráva vzít se tedy opravdu jest, Rámsévakovy peníze však splatit jsou]

Kráva by se opravdu měla koupit, (ale) také je třeba splatit Rámsévakovi peníze.

(18)

bhore phir to kām [O1.m.sg.] kar'nā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Prem.1. str.301)

[Za úsvitu opět práce dělat jest]

A za úsvitu se zase musíme dát do práce.

(19)

is bāt kā sāf-sāf eh'sās kyō karvāyā jā rahā hai ki ve bhār'tīy hai, videśī nahī, is'lie unhē upekṣā [O1.f.sg.] jhel'nī hogī [grv.+aux.fut.f.sg.]... (Jain.1. str. 161)

[této věci jasně najdenou proč dáváno najevo že oni Indové jsou, cizinci ne, proto jim pohrdání snášet bude]

Proč je nám tak jasně dáváno najevo, že oni jsou Indové, nikoliv cizinci, kteří budou muset snášet pohrdání.

(20)

subah use am'rīkā kā ḥkaṭ [O1.m.sg.] ban'vānā hai [grv.+aux.prez.m.sg.] - ap'nā aur baccō kā. (Jain.1. str. 163)

[ráno jí americkou letenku rezervovat jest, její a a jejích dětí]

Ráno si musí zarezervovat letenku do Ameriky, pro sebe i pro své děti.

(21)

sāt'vī kakṣā mē sāskṛt kā pīriyad [O1.m.sg.] pah'nā thā [grv.+aux.prét.m.sg.] (Kus. str. 27)

[v sedmé třídě sanskrtské vyučování k studování bylo]

V sedmé třídě se měl studovat sanskrt.

(22)

nahī, paisā [O1.m.sg.] phēk'nā nahī hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Yās.2. str.49)

[ne, peníze rozhazovat ne jest.]

Ne, peníze se nemají rozhazovat.

(23)

parantu pār'ḥī kī sthiti aur rup'yā lene ke tariqe par bhī to vicār [O1.m.sg.] kar'nā hogā [grv.+aux.fut.m.sg.]. (Yās.2. str.61)

[ale o situaci strany a o způsobu jak získat peníze, též uvažovat bude]

Ale bude třeba též uvažovat o situaci strany a způsobu, jak získat peníze.

c) Podmět v dativu, předmět v přímém pádě

(24)

nahī, mujhe [S-dat] to śām kā plen [O1.m.sg.] pakar'nā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Jain.1. str. 158)

[ne, mně tedy večerní letadlo chytit jest]

Ne, mám ještě chytit (stihnout) večer letadlo.

(25)

kaṭṭo ko [S-dat] unḥē āgrezī [O1.f.sg.] paṭhānī hogī [grv.+aux.fut.f.sg.]. (Jain.2. str.92)

[Katto je angličtinu vyučovat bude]

Katto by je měla učit angličtinu.

(26)

asad ne tāṛā kī or aur bhī adhik jhuk'kar sam'jhāyā, „lekin mujhe [S-dat] māzūrī [O1.f.sg.] to lenī hogī [grv.+aux.fut.f.sg.] (Yaś.3. str.66)

[Asad Tářiným směrem ještě víc nakloniv vysvětlil, ale mně schválení však vzít bude]

Asad se ještě více naklonil k Táře a řekl jí: „Ale já bych to ještě měl schválit.

d) Přemět v nepřímém pádě:

(27)

āj se us ko [O2.m.pl.] pati ke rūp mē pah'cānā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Rāk. str.48)

[ode dneška jeho jako manžela poznat jest]

Ode dneška ho má považovat za svého manžela.

II. Stupeň nutnosti

Bezpředmětová slovesa:

a) Podmět nevyjádřený

(28)

is nāi sāgīt se jān'ne kī icchā paidā huī, kahā kyā ho rahā hai, kyō ho rahā hai, kyā honā cāhiye? [grv.prez.m.sg.]

(Yaś.2. str.21)

[z této nové hudby po poznání touha zrodila se, kde co je, proč je, co být třeba?]

Z této nové hudby se zrodila touha poznat, kde co je, proč to je, co by mělo být?

(29)

socā - jab kahā hai to is dafē jānā hī cāhiye [grv.prez.m.sg.] aur vah purohit kī or cal dī. (Yaś.2. str.48)

[pomyslela si – když řekl tak tentokrát jít opravdu třeba a směrem k puróhitovi vykročila]

Pomyslela si: „Když to řekl, tak tentokrát se musí jít,“ a vykročila k puróhitovi (obřadníkovi).

b) Podmět v dativu

(30)

tumhē [S-dat] sāv'dhānī se cal'nā cāhiye! [grv.prez.m.sg.] (Yaś.2. str.59)

[tobě opatrně kráčet třeba.]

Měl bys postupovat opatrně.

Předmětová slovesa:

a) Podmět nevyjádřený, přemět v přímém pádě

(31)

vah chīn'nā to hamārā haq [O1.m.sg.] honā cāhiye [grv.prez.m.sg.]. (Yaś.2. str.61)

[to uchvátit tedy naše právo být třeba]

Měli bychom mít právo (jim) to vyrvat z rukou.

(32)

śāstrō mē likhā hai ki śubh kām mē derī [O1.f.sg.] nahī kar'nī cāhie [grv.prez.f.sg.]. (Još.2. str.49)

[v šástrách napsáno jest že v dobré věci zdržení ne dělat třeba.]

V šástrách se píše, že dobré věci se nemají odkládat.

(33)

śraddhā-bhāv se bolā-is'mē - aparādhā kī to koī bāt nahī hai dādā, hā, rām'sevak ke rup'ye adā [O1.m.sg.] kar denā cāhiye [grv.prez.m.sg.]. (Prem.1. str.298)

[s pokorou řekl v tom zločinná však nějaká věc není tatínku, ano, Rámsévakovy peníze splatit třeba.]

Pokorně řekl: „To přeci není zločin tatínku, ano, (je pravda, že) ty peníze je nutné Rámsévakovi splatit.

(34)

parantu megh'nāth ne gābhīr'tā se kahā - „aise nahī lenā cāhiye [grv.prez.m.sg.].“ (Yás.2. str.28)

[ale Méghnát vážně řekl – takto ne brát třeba]

Ale Méghnát řekl vážně: „Takhle se to nedá brát.“

(35)

aise beīmānō se rup'yā [O1.m.sg.] lenā cāhiye [grv.prez.m.sg.] mār-mār kar rup'yā [O1.m.sg.] lenā cāhiye [grv.prez.m.sg.]. (Yás.2. str.60)

[od takových nepoctivců peníze brát třeba zavraždiv peníze brát třeba.]

Od takových nepoctivců je třeba brát peníze, zabít je a sebrat jim peníze.

(36)

is'kā spaṣṭ arth hai ki rup'yā [O1.m.sg.] soc samajh'kar lenā cāhiye [grv.prez.m.sg.]. (Yás.2. str.61)

[toho jasný cíl jest že peníze po zralé úvaze brát třeba]

(Máme) jasný cíl, a to, že je třeba promyšleně získávat peníze.

b) Podmět v dativu

(37)

to maz'dūrō-kisānō ko[S-dat] bhī haq [O1.m.sg.] honā cāhiye [grv.prez.m.sg.] ki jise un'kī sabhā cune, vahī un'kā membar ho. (Yás.2. str.67)

[tedy dělníkům-rolníkům též právo jest třeba aby toho, jehož by jejich sdružení zvolilo, právě jejich člen by byl]

Dělníci a rolníci by také měli mít právo, aby ten, koho jejich sdružení zvolí, byl právě jejich člen.

(38)

yah sab mujhe [S-dat] pahle hī kah denā cāhiye thā [grv.+aux.prét.m.sg.]. (Kus. str. 35)

[to vše mně už dříve říci potřeba bylo]

Všechno jsem to měl říci už dříve.

III. stupeň nutnosti

Bezpředmětová slovesa:

a) Podmět nevyjádřený

(41)

par mammī thī na yahā, so ānā hī parā [grv.perf.m.sg.]. (Još.1. str.84)

[ale maminka byla ne zde, tak přijít opravdu musel]

Ale maminka tu nebyla, a tak musel přijít.

b) Podmět v dativu

(42)

kaī ber³⁸ use [S-dat] vahā jānā bhī parā [grv.perf.m.sg.]. (Yaš.2. str.27)

[několikrát jemu tam jít těž muselo]

I on tam musel několikrát jít.

(43)

padam'lāl kā vivāh dhūm'dhām se kar'ne ke bād, yatn^a se kamāye par'lok kī or śīghr jāne kī icchā na hone par bhī, bhagat'jī ko [S-dat] cal hī denā parā [grv.perf.m.sg.]. (Yaš.2. str.19)

[Padamlálovy svatby okázale po udělání, s úsilím vydělávajíc na onen svět rychle touha jít sice nebyla, věřícímu vyrazit muselo]

I když se Padamlálovi po okázalé svatbě, a poté, co tak tvrdě vydělával, na onen svět zas tak rychle nechtělo, věřící musel odejít.

(44)

aise hī vyav'hār ke kāraṇ samāj mẽ strī ko [S-dat] dab'nā par'tā hai [grv.+aux.prez.m.sg.]. (Yaš.2. str.66)

[právě kvůli tomuto chování ve společnosti ženě omezovat musí se]

Právě kvůli tomuto chování je nutné ženy ve společnosti omezovat.

Předmětová slovesa:

a) Podmět nevyjádřený

(45)

ap'ne pati ke prati us'kā jī dharm hai, kyā yah [O1.m.sg.] us'ko batānā paregā [grv.fut.m.sg.]. (Prem.1. str.306)

[vůči svému manželovi její duše povinná jest, zda mu to říci musí]

Má povinnost to svému manželovi povědět.

(46)

„banānī par'tī hai [grv.+aux.prez.f.sg.], hamārī it'ne dinō kī meh'nat ...“ aur bakul phir subak'ne lagī. (Još.2.

str.44)

[udělat musí se, naše tolika denní úsilí...a Bakul opět vzlykat začala]

„Musí se to udělat, po tolika denní námaze...“, a Bakul se opět rozvzlykala.

b) Podmět v dativu

(47)

sipāhī ko [S-dat] ant mẽ do dāt [O1.m.pl.] tur'vāne pare! [grv.perf.m.pl.] (Var.1. str.57)

[vojákovi nakonec dva zuby nechat vytrhnout se musely]

Voják si nakonec musel nechat vytrhnout dva zuby.

---

³⁸ ber = bār hovorově

(48)

lauṭ te hue kāṭī sāmān pitāṅī ko [S-dat] ap'nī dhotī ke chor mẽ bādh [O1.m.sg.] lenā paṛā thā
[grv.+aux.prét.m.sg.]. (Joś.2. str.48)

[v době návratu trochu věci otci svého dhótí cípem ovázat musel]

Když se otec vrátil, musel si cípem dhótí ovázat pár věci.

Adjektiva vyjadřující nutnost (zarūrī, āvaśyak, maj'būr):

a) zarūrī (nutný)

S předmětem

(49)

yah [O1.nom.] zarūrī [adj.] thā [aux.prét.] ki mai phūl kī praśāsā kar'tā. (Kar. str. 35)

[to nutné bylo aby já květin chválu udělal]

Ze zdvořilosti jsem musel pochválit květiny.

S gerundiem

(50)

kaise koī chah baras ke bacce ko samjhāye ki jo khilaune yā sāmān unḥone mol dekar kharīde the, unḥ
kān'phis'keṭ' kiyā jānā [pas.gru.nom.] zarūrī [adj.] hai... [aux.prez.]! (Jain.1. str. 161)

[jak asi šesti letému dítěti mělo by se vysvětlit že ty hračky či věci jimi nakoupeny byly, jim být zkonfiskováno nutné jest]

Jak vysvětlit asi šestiletému dítěti, že se mu musejí zabavit hračky a věci, které mu nakoupili!

(51)

aur yah bhī jān'tā hū ki is bā'ko jāne [adv.part.dok.] rah'nā [dur.gru.nom.], pak're [adv.part.dok.] rah'nā
[dur.gru.nom.] zarūrī [adj.] hai [aux.prez.] ki vah acchī hai. (Agy. str.25)

[a to též vím, že tuto záležitost stále vědět, stále uvědomovat nutné jest, že ona dobrá jest]

A vím také, že musím na to stále pamatovat, musím si stále uvědomovat, že ona je dobrá.

(52)

jab myunisipailī ke ghaṭṭāghar ne is havā-pānī mẽ bhī bhale ād'miyō ko yah sūc'nā denī [gru.nom] zarūrī [adj.]
[sam'jhī [prét.] ki das baj gaye hai, sone kā samay ho gayā hai, us samay bindī ko sah'sā aisā jān paṛā, mānō
us'kī god sūnī ho gaī. (Yaś.1. str.160)

[když obecní věž s hodinami v tomto nevlídném počasí též dobrým lidem tuto informaci dát nutné považovaly, že deset hodin odbylo, spací čas nastal, v té chvíli se Bindí náhle takto zdálo, jakoby se její klín vyprázdnil]

Když hodiny na obecní věži považovaly za nutné oznámit (všem) dobrým lidem v tomto nevlídném počasí, že odbilo deset hodin a že přišel čas spánku, v tu chvíli Bindí dostala pocit, jako kdyby byla její náruč najdenou prázdná.

(53)

rāt kī cādar ko cīr'te hue jīp āge baṭh rahī thī aur navāb soc rahā thā ki aise hālat mẽ nayī ṅsānī nasl ke bacce
ko paidā kar'nā [gru.nom.] kyā zarūrī [adj.] hai [aux.prez.]? (Śar. str.43)

[noci závoj prořezávající jeep vpřed postupoval a Naváb přemýšlel, zda v takové situaci nového člověka rodu dítě zrodit zda nutné jest]

Jeep se řítíl vpřed, prořezával temný závoj noci a Naváb přemýšlel, zda je v takové situaci (nutně) potřeba přivádět na svět děti nového rodu?

(54)

bigār zāhir na kar'ne ke lie us'ke sāth bane [adv.part.dok.] rah'nā [dur.gru.nom.] zarūrī [adj.] thā [aux.prét.]. (Yaś.2. str.12)

[rozhořčení aby nebylo zjevné s ním zůstat nutné bylo]

Aby skryl své rozhořčení, musel s ním zůstat.

(55)

jan'tā ko sam'jhānā [gru.nom.] bhī zarūrī [adj.] hai [aux.prez.]. (Yaś.2. str.24)

[lidem vysvětlit též nutné je]

Je nutné to též vysvětlit lidem.

b) āvaśyak (nutný)

S gerundiem

(56)

padam'lāl kā mandir mē pūjā ke lie prātaḥ-sādhya jānā [gru.nom.] āvaśyak [adj.] thā [aux.prét.]. (Yaś.2. str.18)

[do Padamlálova chrámu kvůli obřadu každý večer jít nutné bylo.]

Každý večer se muselo chodit na obřad do Padamlálova chrámu.

(57)

asad ne ap'mān anubhav kiyā, parantu sthiti ke vicār se kuch bāt kar'nā [gru.nom.] āvaśyak [adj.] thā [aux.prét.]. (Yaś.3. str.67)

[Asad urážku cítil, ale se situace úvahou něco říci nutné bylo]

Asad se cítil uražen, ale s ohledem na situaci musel něco říci.

c) maj'būr (nutný)

S gerundiem

(59)

„bāt-bāt!“ asad ne ap'mān nigal kar kahā aur pārḥī āḥis kī or jāne [gru.dat.] ke lie maj'būr [adj.] ho gayā [aux.prét.]. (Yaś.3. str.68)

[„bye-bye!“ Asad urážku spolknuvši řekl a partajní kanceláře směrem jít donucen byl]

„Bye-bye!“ (Pa-pa), řekl Asad a spolknul urážku. Nezbylo mu, než odejít do partajní kanceláře.

S předmětem (nevyjádřeným)

(60)

maj'būr [adj.] ho [aux.subj.] donō ne korḥ mē śādī kar lī. (Śar. str.40)

[nutné asi bylo oba u soudu svatbu udělali]

Asi byli donuceni (museli) se vzít před soudem.

Substantiva vyjadřující nutnost (zarūrat, āvaśyak'tā, maj'būrī):

a) zarūrat (nutnost)

S přemětem (i nevyjádřeným)

(61)

nahī, chuṭṭī [O.gen.] kī [zál.] koī zarūrat [S.] nahī hai [aux.prez.]. (Jain.1. str. 159)

[Ne, volna nějaká nutnost není]

Ne, není třeba, abych si vzala volno.

S gerundiem

(62)

aur us samay unḥē anubhav huā ki dūs' rō ko [S.] un'ke sahāre [O.gen.] kī [zál.] zarūrat [S.] nahī rahī! (Var.2. str.103)

[a toho času jemu pocit byl, že ostatním jejich pomoci nutnost nebyla]

A tenkrát se mu zdálo, že ostatní jejich pomoc nepotřebují.

(63)

ab un'ko [S.] us bacce ke sahāre [O.gen.] kī [zál.] zarūrat [S.] hai [aux.prez.].! (Var.2. str.102)

[nyní jim tohoto dítěte pomoc nutná jest]

Nyní potřebují pomoc tohoto dítěte.

(64)

nagarīy jīvan kī āpādhāpī hī kuch aisī hotī hai ki yahā sab kuch [O.] zarūrat [S.] se hī hotā hai. (Kar. str. 31)

[městského života honba za vlastním zájmem trochu taková bývá, že zde všechno z nutnosti bývá]

Honba za vlastním zájmem bývá ve městě tak trochu taková, že se zde úplně všechno děje z nutnosti.

(65)

„zarūrat [S.]? ...maī kuch sam'jhā nahī.“ „hā-hā, zarūrat [S.], buddhū miyā, zarūrat. [S.] tum bhī javān ho, maī bhī javān hū, seks donō [O.] kī [zál.] zarūrat [S.] hai [aux.prez.].“ (Kus. str. 38)

[„nutnost?... já něco rozuměla ne.“ „ano, ano, nutnost, hlupáčku, nutnost, ty též mladá jsi, já též mladý jsem, sex obou nutnost jest“]

„Nutnost? ... ničemu nerozumím.“ „Ano, ano, nutnost, hlupáčku, nutnost. Ty jsi mladá a i já jsem mladý, oba se neobejdeme bez sexu.“

(66)

yauvan mē kadam rakh'ne par us'ke liye rakṣā [O.] aur paharedārī [O.] kī [zál.] zarūrat [S.] adhik ho jāī hai [prez.]. (Yaś.2. str.22)

[v mládí krok držet pro něho péče a ochrany nutnost více stává se]

Aby dokázal udržet v mládí krok, musí se mu věnovat daleko více péče a ochrany.

(67)

aisā hai to āp naqad rup'yā de dījiye, hamārī pārṭī ko [S-dat.] zarūrat [S.nom.] hai [aux.prez.]. (Yaś.2. str.54)

[takto je že vy hotovost dejte, naší straně nutnost jest]

Tak, dejte nám hotovost, naše strana ji potřebuje.

S gerundiem

(68)

is tarah, paḥne-likh'ne ke lihāz se bhī tumḥē [S.] mujh par śarm kar'ne [gru.gen.] kī [zál.] zarūrat [S.] nahī. (Jain.2. str.90)

[tímto způsobem, čtení a psaní ze zřetele též tobě za mě stydět se nutnost není]

Takto, co se týče gramotnosti, se za mě také nemusíš stydět.

(69)

bakul ko yah bhī samajh mē nahī āyā thā ki corō ko [S.] ghar dhone [gru.gen.] kī [zál.] kyā zarūrat [S.] par gaī [perf.] aur unhē it' nī fur'sat thī kaise mil gaī. (Još.2. str.47)

[Bakul to též na rozum nešlo, že zlodějům dům vyprání co nutnost byla a jim tolik volna bylo jak dostalo se]

Bakul také nešlo na rozum, proč by měli zloději dům vybělít a jak to, že měli tolik času.

Jiné využití substantiva zarūrat (nutnost)

(70)

vah āge bolī, „pyār-vyār ke kārāṅ maī nahī āī hū, zarūrat [S.] khīc'kar lāī hai mujhe yahā.” (Kar. str. 38)

[ona dále hovořila, „z lásky důvodu já ne přišla, nutnost přitáhla mě sem“]

Poté řekla: „Nepřišla jsem sem ve věci lásky, přivedlo mě sem něco naléhavého (nutnost).“

(71)

svayam bhagat'jī māmūlī bahī-khātā likh'ne kī vidyā se adhik na paṅh pāye, zarūrat [S.] bhī na thī [aux.prét].

(Yaś.2. str.16)

[sám pan Bhagat běžné účty psaní znalosti víc ne učit se mohl, nutnost též ne byla]

Pan Bhagat se sám nedokázal naučit víc, než vést běžné účty, (více) ani nebylo třeba.

b) āvaśyak'tā (nutnost)

S předmětem

(72)

yadi 1942 mē ham'ne sāhas aur jīviṭ se kām liyā thā to āj us'se adhik sāhas [O.gen.] aur jīvaṭ [O.gen.] kī [zál.] āvaśyak'tā [S.] hai [aux.prez]. (Yaś.2. str.24)

[jestliže v 1942 my odvážně a vytrvale pracovali, pak dnes než to víc odvahy a vytrvalosti nutnost jest]

Jestliže jsme byli v roce 1942 odvážní a vytvalí, pak musíme být dnes ještě odvážnější a vytrvalejší.

Jiné využití substantiva āvaśyak'tā (nutnost)

(73)

parīkṣā mē pās hone kī na use cīn'tā thī aur na koī āvaśyak'tā [S.]hī [emf.] jān par'tī. (Yaś.2. str.17)

[ve zkouškách projití ne jemu starost byla a žádná nutnost se nejevila]

Se složením zkoušek si nedělal starosti a ani to nepovažoval za nutné.

(74)

mahālakṣmī ke cale jāne ke bād rām'nāth ko aisā lagā, mānō un'mē kuch āvaśyak'tā [S.] se adhik kaṭutā ā gaī hai! (Var.2. str.98)

[Maháalakšmí po odchodu Rámnáthovi takto zdálo se, jakoby v nich trochu než nutnost více hořkosti přišlo]

Když Maháalakšmí odešla, Rámnátovi se zdálo, jako by v nich zbylo více hořkosti, než bylo nutné.

c) maj'būrī (nutnost)

S gerundiem

(75)

viṣ'matā ke jāl mē mak'ī sī phāṣī zindagī kāṛ'ne [gru.gen.] kī [zál.] maj'būrī [S.] us'kī ākhō mē tīr-sī cubh'tī.

(Kus. str. 25)

[nerovnosti v síti, jako pavoukem lapený život přeříznutí nutnost v jeho očích jako šíp bodalo]

Jako šíp ho bodalo do očí, že život lapený v pavoučí síti nerovnosti, je nutné skončit.

Jiné využití substantiva maj'būrī (nutnost)

(76)

asad ne kahā ki māi tumhāre binā nahī rah sak'tā parantu maj'būrī [S.] hai [aux.prez.]. (Yās.3. str.67)

[Asad řekl, že já tebe bez ne zůstat mohu, ale nutnost jest]

Asad řekl: „Nemohu být bez tebe, musí to tak být.“

Vyjádření nutnosti pomocí sloves nahī pānā, nahī sak'nā, sambhav nahī honā /

asambhav honā (nemoci, nesměti):

a) nahī pānā (nemoci, nebýt schopen)

(77)

„kḥud kī tabīyat kḥarāb ho gaī to mā kī sevā bhī bhalī prakār nahī [záp.] kar [koř.] pāūgī [fut.]“, savitā ne mūh pōch māthe kī bindiyā thīk kar'te hue kahā. (Śar. str.38)

[„vlastní zdravotní stav zhoršil se, a tak matčinu službu též dobrým způsobem ne dělat budu moci“, Savitá obličej utírajíc, čelní tečku upravujíc řekla]

„Sama na tom nejsem zdravotně dobře, takže se nebudu moci o matku dobře starat,“ řekla Savita, utřela si obličej a upravila tečku na čele.

(78)

„haq-dastūr“- rah'mān ne bāt pūrī nahī [záp.] kar [koř.] pā [perf.] ki karam'cand ne sir uḥāyā. (Var.1. str.53)

[„právo-zvyk“ – Rahmán řeč dokončit ne mohl, když Karamčand hlavu zvedl]

„Co se týče mých práv...“, Rahmán ani nestačil dokončit větu, když tu Karamčand zvedl hlavu.

(79)

savitā kā man cāhā ki bikh'rī rasoī sameṭ de magar andar kī jihjak toṛ [koř.] nahī [záp.] pā [perf.]. (Śar. str.39)

[Savitina duše chtěla, aby špinavou kuchyň uklidila, ale vnitřní rozpaky roztrhnout nemohla]

Savitě se chtělo zašpiněnou kuchyň uklidit, ale nebyla schopna překonat vnitřní rozpaky.

(80)

aisī koī kaḥinā nahī thī jo hal na [záp.] ho [koř.] pā [pres.]. (Śar. str.42)

[takové nějaké potíže nebyly, jichž řešení nebylo možné získat]

Takové potíže ještě nikdy nenastaly, aby se nedaly vyřešit.

(81)

aisī koī ul'ghan na thī jo sulajh [koř.] na [záp.] pā [pres.]. (Śar. str.42)

[takové nějaké problémy nebyly, jež rozřešit není možné]

Nikdy nebyly takové problémy, aby je nebylo možné rozřešit.

(82)

rajat ke lie yah sab it'nā apratyāśit thā ki kit'nī hī der tak to vah kuch kah [koř.] hī nahī [záp.] pāyā [perf.].
(Kum. str.21)

[pro Radžata to vše tolik náhlé bylo, že jak dlouho on něco říci nemohl]

Pro Radžata to všechno bylo tak náhlé, že ještě velmi dlouho nedokázal nic říci.

b) nahī sak'nā (nemoci, nebýt schopen)

(83)

lekin an'honī ghaṭ [koř.] nahī [záp.] sak'tī, honī ṭal [koř.] nahī [záp.] sak'tī [prez.]. (Jain.2. str.89)

[ale nemožné stát se nemůže, jsoucí oddálit není možné]

To, co možné není, stát se nemůže, a tomu, co jest, nelze se vyhnout.

(84)

jo caṛḥ cukā- use caraṇō mē vāpis khīc nahī [záp.] lā [koř.] sak'tī [prez.]. (Jain.2. str.89).

[co vystoupilo, to k nohám zpět přitáhnout není možné]

To, co jednou povstalo, už nelze stáhnout zpět dolů k nohám.

(85)

bihārī bābū...bihārī bābū, kyā yah nahī [záp.] ho [koř.] sak'tā [prez.]? -kyā ham bhī do aise nahī [záp.] ho [koř.] sak'te [prez.]? (Jain.2. str.90)

[Pane Biháří...pane Biháří, cožpak to není možné, cožpak my též dva takto nemůžeme být]

Pane Biháří ... pane Biháří, cožpak to tak nemůže být? Cožpak také tak my dva nemůžeme být?

(86)

koī hamē judā nahī [záp.] kar [koř.] sakegā [fut.]. (Jain.2. str.91)

[někdo nás oddělit nebude moci]

Nikdo nás nebude moci rozdělit.

(87)

us'se to māī sāt janm sādī kar'ne ko bāt nahī [záp.] soc [koř.] sak'tā [prez.]! (Ašk. str.105)

[ji tedy já sedm zrození ženění věc myslet nemohu]

Nemohu ani pomyslet, že bych si ji, byť za sedm životů, vzal.

(88)

likh do, māī abhī āge paṛḥ'nā cāh'tā hū, māī jaldī vivāh nahī [záp.] kar [koř.] sak'tā [prez.]. (Ašk. str.108)

[napiš, já teď dále učit se chci, já brzy svatbu dělat nemohu]

Napiš, že já teď chci dál studovat, nemohu se hned ženit.

(89)

lekin us'ke binā jī [koř.] na [záp.] sakē [subj.pl.], cal [koř.] na [záp.] sakē [subj.pl.], cāh [koř.] na [záp.] sakē [subj.pl.], aisā to nahī hai? (Agy. str.25)

[ale něj bez život by nebyl možný, nebylo možné pokračovat, nebylo možné chtít, takto není?]

Ale bez něj se nedá žít, nedá se dál pokračovat, nelz nic chtít, neníliž pravda?

(90)

rām'nāth ne man-hī-man kahā- „parājay nahī, mujhe koī parājīit nahī [záp.] kar [koř.] sak'tā [prez.]!“ (Var.2. str.97)

[Rámnát v duši v duši řekl – „porážka není, mě někdo porazit není možné“]

Rámnáth si řekl pro sebe: „Ne, to není porážka, mě nemůže nikdo porazit.“

(91)

nājit aur mohat'mim, sabhī kah'te the, nakal nahī [záp.] mil [koř.] sak'tī [prez.]. (Prem.2. str.140)

[Nádžit a Móhatmim, všichni říkali, nápodoby není dosáhnout možné]

Nádžit a Móhatmim, všichni říkali, že to nelze napodobit.

(92)

kisī ke lie rok nahī; sirf ye bad'nasīb nahī [záp.] bhar [koř.] sak'te [prez.]. (Prem.2. str.140)

[pro někoho zábrana není, jen ti chudáci nabrat nemohou]

Nikomu to neodpírají, jen ti chudáci si nesmějí nabrat (vodu).

(93)

koī baṛā śah'zor pah'lavān bhī it'nī tezī se use na [záp.] khīc [koř.] sak'tā thā [prét.]. (Prem.2. str.141)

[nějaký velký silný zápasník též tolik silně ho vytáhnout nedokázal]

Ani silný zápasník by ho (vědro) takovou silou nedokázal vytáhnout.

(94)

par vah utar [koř.] bhī na [záp.] sakā [perf.]. (Još.1. str.80)

[ale on odpovědět též ne mohl]

Ale on také nemohl odpovědět.

(95)

har samay to koī khaṛā nahī [záp.] rah [koř.] sak'tā thā [prét.]. (Śar. str.38)

[každý čas tedy někdo stojící zůsta nemohl]

Nemohl (u ní) pořád někdo vystávat.

(96)

zainab to nahī [záp.] jā [koř.] sak'tī thī [prét.] magar miśrā jī baṛe tāyā ban kanyādān jaisā kuch kar āye the.

(Śar. str.41)

[Zainab tedy jet nemohla, ale pan Mišra starším bratrem stanuvši se jako obřad předání nevěsty provedl]

Zainab sice nemohla jet, ale pan Mišra přijel a jako starší bratr provedl obřad předání nevěsty.

(97)

sab kuch sun'kar mā ne sirf it'nā kahā thā ki bhayyā dūs're maz'hab vālō se dostī ho [koř.] sak'tī hai [prez.]

magar nasl nahī [záp.] cal [koř.] sak'tī hai [prez.]. (Śar. str.41)

[vše vyslechnuvši matka jen tolik řekla, že chlapče s jiných náboženství vyznavači přátelství e možné, ale rod nemůže pokračovat]

Když to vše matka vyslechla, pouze řekla: „Chlapče, s příslušníky jiného náboženství se můžeš přátelit, ale děti s nimi mít nemůžeš (rod nemůže pokračovat).“

(98)

us kautuhal ko vah daman na [záp.] kar [koř.] sakā [perf.]. (Yas.2. str.17)

[tu zvědavost on potlačit nemohl]

Tu zvědavost nemohl potlačit.

c) sambhav nahī honā / asambhav honā (není možno, je nemožné)

(99)

vetan pratyek sipāhī ko bil'kul ũhīk samay par mil'tā rahe, aisā sābhav [adj.] nahī [záp.] thā [aux.prét.]. (Var.1. str.53)

[výplatu každému vojákovi úplně přesně na čas aby se dostávalo, takto možné nebylo]

Aby každý voják dostával výplatu přesně včas, to nebylo možné.

(100)

jīvan kā kram āge bah'tā hai – pīche lauṛ'nā [gru.nom.] asambhav [adj.záp.] hai [aux.prez.].! (Var.2. str.99)

[života krok dále pokračuje-zpět vrátit se nemožné je]

Život kráčí dál, nelze se vrátit zpět.

(101)

dayānāth muskarāyā - „pīche lauṛ'nā [gru.nom.] asambhav [adj.záp.] hai [aux.prez.]. (Var.2. str.100)

[Dajánáth se usmál-„zpět vrátit se nemožné je.“]

Dajánáth se usmál: „Vrátit se zpět už nelze.“

Zákaz pomoci slovesa nahī denā (nedovolit) a adjektiva manā (zakázaný):

a) manā (zakázaný)

(102)

tāyā jī ne use parīkṣā dene [gru.aku.]aur ghar se bāhar nikal'ne [gru.aku.] ko [zál.] manā [adj.] kar diyā hai [perf.]. (Yaś.3. str.65)

[strýc jemu čekat a z domu ven vycházet zakázané udělal]

Strýc mu zakázal čekat a vycházet z domu ven.

(103)

āp'ne sāre kul ko [zál.]manā [adj.] kar diyā [perf.] ki mujh se koī sampark na rakkhā jāy - kyōki sāre kul par āp'kā adhikār thā.(Var.2. str.100)

[vy celé rodině zakázané udělal, že se mnou nějaký styk by neudržovali, protože na celou rodinu vaše právo bylo]

Celé své rodině jsi zakázal, aby se mnou udržovala jakýkoliv kontakt, protože jsi měl nad celou rodinou moc.

(104)

lekin vah abhī ise manā [adj.] kare [subj.]]to kis adhikār se? (Yaś.2. str.65)

[ale on teď jemu zakázaný by udělal, jakým právem?]

Jakým právem by mu to nyní mohl zakázat?

(105)

navāb cāh'tā thā magar māne manā [adj.] kar diyā [perf.]ki sārī birādarī jamā hogī, is mauqe par ānā ũhīk nahī hai. (Śar. str.39)

[Naváb chtěl, ale matka zakázané udělala, aby celá komunita sejit se měla, při této příležitosti přijet dobré není]

Naváb to chtěl, ale matka zakázala, aby se celá komunita sešla, neboť za těchto okolností není vhodné přijet.

b) nahī denā (nedovolit)

(106)

use kyā sone [gru.aku.]nahī [záp.]degā [fut.]? (Yaś.1. str.161)

[jemu zda spát nedovolí]

Zda mu nedovolí usnout? (Proč nesmí, nemůže usnout?)

(107)

par mīnā kī mahattvākāṅśā use jīvan se sam'jhautā nahī [záp.]kar'ne [gru.aku.]deī [prez.]. (Kum. str.21)

[ale Mína ctižádost jí s životem kompromis udělat nedovolí]

Ale Mína ctižádost jí nedovolí v životě udělat kompromis.

Jistota a pravděpodobnost pomoci futura slovesa honā (být):

Se slovesem

(108)

āj un kī āimā [S.f.sg.] dekh rahī [prez.f.] hogī [aux.fut.f.sg.]. (Rāk. str.51)

[dnes jeho duše vidí bude]

Dnes (to) její duše (určitě) uvidí.

(109)

ākāś ke apūṇu mẽ phail kar vah [S.f.pl.] anubhav kar rahī [prez.f.] hogī [aux.fut.f.pl.]. (Rāk. str.51)

[vesmíru v částechkách rozpustivši se on pocit dělá bude]

Rozpustí se mezi částičky vesmíru a určitě to bude vnímat.

(110)

baī lū [S.f.sg.] lag'tī [prez.f.] hogī [aux.fut.f.sg.]. (Prem.1. str.301)

[velký žár trpící bude]

Musel dostat hrozný úžeh (musí mít hrozný úžeh).

(111)

lekin maīne devīkā mandir hī dekhā; vīhar van'ke bīc mandir; maīne socā yahā kabhī tāntrik sādhak

[S.m.pl.] baiḥ'kar devīko sād'h'te [prez.m.pl.] hogē [aux.fut.m.pl.]. (Agy. str.27)

[ale já bohyně chrám viděl; hustého lesa uprostřed chrám; já myslel zde někdy tantrictí uctívači sedíc bohyni uctívající budou]

Ale já se díval na chrám bohyně, uprostřed hustého lesa byl chrám, pomyslel jsem si, že zde určitě musí sedávat nějací tantrikové a uctívat bohyni.

(112)

mā bhāp gai ki donō [S.m.pl.] rāste mẽ laṛ paṛe [perf.] hogē [aux.fut.m.pl.]. (Yaś.3. str.68)

[matka se dovtípila, že oba na cestě pohádaní budou]

Matka se dovtípila, že se ti dva museli po cestě pohádat.

Se substantivy, zájmeny, atd.

(113)

ham'ne to sam'jhā kṛṣṇamurārī bābū it'nī tārif kar rahe haī to laṛ'kī [S.f.sg.] thīk kī hogī [aux.fut.f.sg.]... (Rāy. str.205)

[my tedy mysleli pan Krišnamuráří tolik chvály dělá tedy dívka dobrá bude]

Mysleli jsme si, že když ji pan Krišnamuráří tak vychvaluje, tak to určitě bude dobrá dívka.

(114)

rāmū [S.m.sg.] is vaqt yahā hogā [aux.fut.m.sg.]. ... (Rāy. str.206)

[Rámú toho času zde bude]

Rámú tu teď určitě bude.

(115)

vahã jahã koĩ [S.m.sg.]na hogã [aux.fut.m.sg.], vahã-lekin it'nã kah'kar na jāne kyõ zabān ruk jāĩ thĩ. (Agy. str.26)

[tam-kde někdo nebude, tam ... ale takto řka ne věda proč jazyk zastavil se]

Tam tedy určitě nikdo není, tam...to řekl, ale bůh ví proč se mu jazyk najednou zastavil.

(116)

nanhĩ ne mã ko sambodhan kar kahã-„yah koĩ baĩ pāpin [S.f.sg.] hogĩ [aux.fut.f.sg.]mã jo aise ro rahĩ hai.“ (Yaš.1. str.161)

[Nanhí matku oslovila řekla- „to nějaká velká hříšnice bude mami, kterážto takto pláče“]

Nanhí řekla matce: „To musela být ale velká hříšnice, že tak hrozně pláče.

(117)

tumhẽ dekh merĩ mã [S.f.sg.]bahut khũs hogĩ [aux.fut.f.sg.]. (Kum. str.21)

[tebe zříc moje matka velmi potěšena bude]

Až tě moje maminka uvidí, určitě bude mít velkou radost.

(118)

khĩr'kĩ se jhuk'kar us'ne gĩtã ko sambodhan kiyã- „namaste, kahã jāyegĩ? ... bas'mẽ to der [S.f.sg.]hogĩ [aux.fut.f.sg.].“ (Yaš.2. str.42)

[z okna vyhlédnuv on Gítu oslovil – „dobrý den, kam pojedete? ... autobusem tedy dlouho bude]

Vykouknul z okna a promluvil ke Gítě: „Dobrý den, kam jedete? ... autobusem musí trvat cesta určitě dlouho.“

(119)

kisĩ ko dabāne se thore hĩ ek'tã [S.f.sg.]hogĩ [aux.fut.f.sg.]? (Yaš.2. str.68)

[někoho ponižováním těžko rovnost bude]

Ponižováním se rovnosti jistě nedocílí.

Jistota pomoci modálních částic (zarūr, av^aśy^a, ucit, ...):

a) zarūr (určitě, jistě)

(120)

kabhĩ lakh'naũ āyegĩ to us'se zarūr [adv.]milegĩ. (Prem.1. str.298)

[někdy do Lakhnaú pojedu tak s ním určitě se setkám]

Když někdy pojedu do Lakhnau, určitě se s ním setkám.

(121)

ab'kĩ vah jāyegĩ, to sãth vah dhaurĩ gãy zarūr [adv.] letĩ jāyegĩ. (Prem.1. str.300)

[tentokrát ona pojedou tak sebou tu bílou krávu určitě přivede]

Když (tam) tentokrát půjde, tak s sebou určitě přivede tu bílou krávu.

(122)

merã man to kah'tã hai ki vah āyegã kabhĩ-na-kabhĩ zarūr [adv.]. (Prem.1. str.302)

[moje srdce tedy říká, že on přijde někdy někdy určitě]

Moje srdce mi říká, že jednou, jednou určitě přijde.

(123)

zarūr [adv.] kah ũgā aur kah ũgā, yah suhāg kaṭṭo kā ut'ran hai. (Jain.2. str.92)

[určitě řeknu a řeknu, to manželství Kattiny obnošené šaty je]

Určitě, určitě to řeknu, toto manželství bylo pro Katto jako obnošené šaty.

124)

zarūr [adv.] koī jān'var kuē mē gir'kar mar gayā hogā; magar dūs'rā pānī āve kahā se? (Prem.2. str.136)

[určitě nějaké zvíře do studny padnuvši zemřelo bude, ale jinou vodu přinést mám odkud?]

Do studny muselo určitě spadnou nějaké zvíře a chcípnout tam, ale odkud přinést jinou vodu?

(125)

„mujhe kuch nahī hogā ... tum zarūr [adv.] kuch khā lo,“ kah'kar navāb ne ṭīfin kī bāskēṭ uṭhā aur patnī kī taraf pyār se dekhā. (Śar. str.38)

[„mně něco není bude ... ty určitě něco sněz,“ řka Naváb jídelní nádobu zvedl a k manželce směrem s láskou podíval]

„Jistě mi nic není...musíš něco sníst,“ řekl Naváb, zvedl nádoby na jídlo a podíval se s láskou na svoji manželku.

(126)

bas sab log mil'kar din'bhar kac'rā zarūr [adv.] phailāṅge. (Još.2. str.43)

[když všichni lidé spojivši celý den odpadky určitě budou vyhazovat]

Když se všichni lidé sejdou, celý den budou muset vyhazovat odpadky.

(127)

par hā, laṭ'ke kī śādī zarūr [adv.] jaldī se nip'ṭā dāl'nā cāh'tā hū. (Još.2. str.48)

[ale ano, chlapcova svatba určitě brzy vystrojit chci]

Ale ano, chlapcovu svatbu chci určitě vystrojit brzy.

(128)

hā, us'kā jī zarūr [adv.] cāh rahā thā ki is svarg mē mīnā bhī ā base, to us'kā jīvan safal ho jāye. (Kum. str.21)

[ano, jeho duše určitě chtěla, aby v tomto nebi Mína též usadila se, aby její život úspěšný se stal]

Ano, bezpochyby chtěl, aby v tomto nebi žila také Mína, aby se její život naplnil.

(129)

„zarūr [adv.] hai“ -gītā ne akh'bārō kī gaḍḍī par hāth mār kar āgrezī mē utar diyā - „zarūr hai.“ (Yaš.2. str.29)

[„určitě je“, Gíta do novin svazku rukou praštic v angličtině odpověděla: „určitě je.“]

„Určitě je“, Gíta praštila rukou do svazku novin a odpověděla v angličtině. „Určitě je.“

(130)

cehre par aisā saundayā bhī nahī ki tasvīr utār lē parantu dek'ne ko man zarūr [adv.] cāh'tā thā. (Yaš.2. str.45)

[na obličej taková krása též nebyla, aby obraz nakreslit by se mělo, ale podívat se srdce určitě chtělo]

Obličej neměla tak krásný, aby se musel zvěčnit na obraze, ale určitě byla pohledná.

b) av^{śy} (určitě, jistě)

(131)

jab vah jagadīs se śādī kar'ne par rāzī huī thī tab bhī to ek bār yah praśn us'ke man mē uṭhā thā ki jagadīs av^{śy} [adv.] kisī sāmānyā var kī tarah vadhū kī pratīkṣā mē baiṭhā svapn nahī le rahā hogā. (Jain.1. str. 160)

[když ona s Džagadíšem se svatbou ochotna byla, tehdy též jednou ta otázka v jejím srdci povstala, že Džagadíš určitě jako nějaký obyčejný ženich při nevěsty očekávání sedíc sny nebude mít]

Když byla s Džagadíšem zasnoubena, tehdy jí jednou přišla na mysl otázka, že Džagadíš určitě jako nějaký obyčejný ženich na svou nevěstu nečeká ve svých snech.

(132)

parantu der-saber, mil jātā thā av^aśy^a [adv.] (Var.1. str.53)

[ale dříve později přišla jistě]

Ale dříve či později se jim vždy (výplaty) jistě dostalo.

c) Jiná adverbia

(133)

jo tumhē ucit [adv.] lage likh do. (Ašk. str.108)

[to, co tobě vhodné by jevílo se napiš]

Napiš, co uznáš za nutné.

(134)

„beśak [adv.], yah bhī koī pūch’ne kī bāt hai.“ (Kus. str. 36)

[bezpochyby, to též někoho optání věc je]

Bezpochyby je též třeba se na to někoho zeptat.

Očekávanost a záhodnost:

a) *lāyaq, yogy^a* (vhodný, očekávaný)

(135)

maī kiśī lāyaq [adj.] nahī, tumhārī khetī mē upaj nahī. (Prem.1. str.298)

[já něčemu vhodný nejsem, na tvém poli uroda není]

Já nejsem k ničmu (ode mne se nedá nic očekávat) a tvoje pole nedává úrodu.

(136)

bihārī kah’nā cāh’tā hai, saty^a is yogy^a [adj.] nahī hai. (Jain.2. str.88)

[Biháří říci chce, pravda tomu vhodná není]

Biháří chce říci, že pravda se teď nehodí

b) dativní vazby

(137)

„javāb dījiye, janāb, hū-hū se kām nahī calegā“-rah’mān kā krodh uphān par āne [gru.dat.]ko [zál.]huā [aux.perf.]. (Var.1. str.53)

[„odpověď dejte, pane, s hm hm práce nepůjde“ -Rahmánův hněv vrcholu přicházející byl]

„Odpovězte, pane, s nějakým hm, hm to nepůjde“, Rahmán se už už chystal vybuchnout vzteky.

(138)

mā mūh bic’kākār rasoī mē jāne [gru.dat.] ko [zál.] thī [aux.prét.] ki unhōne rok liyā aur bolā - „laṛ’kī to kḥair abhī nahī byāh’nī.“ (Joś.2. str.48)

[matka obličej křivíc do kuchyně jít byla, když tu on zastavila se a řekla: „dívka tedy dobře nyní není na vdávání]

Matka se ušklíbla a už už se chystala jít do kuchyně, když tu se zastavila a řekla: „Holka ještě není na vdávání.“

Jiné věty vyjadřující modus nutnosti:

(139)

mā kā bahut āgrah [S.]hai [aux.prez.]. (Jain.1. str. 161)

[matčina naléhavost je]

Matka velice naléhá (Je to nutné).

(140)

kar'nā [grv.]hī [emf.] paregā āp'ko [S.-dat]. (Var.1. str.56)

[dělání jistě bude muset vám]

Jistě to budete muset udělat.

(141)

āp rah'mān khā hargīz [adv.] nahī haī. (Var.1. str.56)

[vy Rahmán Khán určitě nejste]

Vy tedy rozhodně nejste Rahmán Khán.

(142)

maīne kabhī rup'ye ke lālac se śādī nahī kī ... hargīz [adv.] nahī kī ... (Rāy. str.206)

[já někdy z peněz touhy svatbu nedělala ... rozhodně nedělala]

Já jsem se tedy z touhy po penězích nevdávala, to rozhodně ne.

(143)

kām kar'ne kā dhāg cāhie. (Prem.2. str.140)

[práce dělání způsob třeba]

To se musí umět! (To se musí umět správně udělat).

(144)

bepar'vāhī se bolā - „are to kyā hai, kitāb hī to bec'tī hai ... das-pandrah kharīd hī [emf.] dālēge [fut.].“ (Yās.2. str.12)

[bezmyšlenkovitě řekl: „Ach, tedy co je, kniha přeci prodává se ... deset patnáct jistě koupíte“]

Bezmyšlenkovitě řekl: „Ale proč, ta kniha se přeci prodává ... za deset patnáct jí určitě koupíte.“

6. Závěr

V češtině se modus nutnosti vyjadřuje nejčastěji pomocí lexikálních prostředků, jako jsou modální slovesa (muset, mít, potřebovat), která se pojí s infinitivem, různé typy predikativů, zejména adverbia a adverbialní spřežky či jejich adjektivní tvary (je nutno, je třeba, jsem povinen, atd.), částice, které zabarvují stupeň nutnosti či přesvědčení (jistě, určitě, rozhodně, atd.) a jiné lexikální prostředky (přišlo mi, nezbývalo, než, atd.). Mluvnice česká rozlišuje v rámci kategorie nutnosti nezbytnost (muset, nemoci, nesmět, mít zakázáno, nemít dovoleno, být nucen, být nutno, není možno, atd.), očekávanost (mít něco udělat, být naplánováno, atd.), povinnost (mít povinnost) a záhodnost (je žádoucí, je radno, má se, atd.). Míru jistoty subjektivního přesvědčení pak vyjadřuje jistotní modalita, která využívá nejčastěji predikátové výrazy, které uvozují věty (je jisté, zřejmé, jasné, nepochybné, atd.) a modální částice (rozhodně, nesporně, určitě, jistě, atd.). Věty vyjadřující velmi vysokou míru přesvědčení významově splývají s kategorií nutnosti.

Hindské gramatiky, které jsem měla k dispozici, líčí kategorii nutnosti poněkud chaoticky (v žádné z nich nenajdeme ucelený výklad modality jako takové) a je zřetelné, že výklad gramatických forem prošel od 19. století značným vývojem. Nejzřetelněji to dokazuje popis gerundiválních konstrukcí v hindštině, které byly v minulosti řazeny mezi tzv. složená slovesa a hodnoceny jako vazby s infinitivem, případně gerundiem. Teprve později si lingvisté všimli podobnosti těchto konstrukcí s latinským participium necessitatis. V hindštině tvoří gerundivum jedny z nejsložitějších syntaktických forem vyjadřujících nutnost. Vyskytuje se ve spojení s modálními slovesy „být“, „chtít“ a „padat“, které určují míru nutnosti a intenzity.

Mezi gerundivem, které je časově, rodově i číselně proměnné, a modálními či pomocnými slovesy dochází ke gramatické shodě, která závisí na logickém předmětu věty (jež však v hindské větě vystupuje v pozici gramatického podmětu). Logický podmět se nachází v dativu a může být ve větě prakticky vynechán (nevyjádřen).

Nutnost, jistotu a povinnost lze v hindštině též vyjádřit pomocí specifických adjektiv (zarūrī / āvaśyak, maj būr / bādhy^a), substantiv (zarūrat / āvaśyak'tā) a některých dalších konstrukcí (sambhav nahī honā, nahī sak'nā, atd.). Další adjektiva pak vyjadřují vhodnost (yogj^a / lāyaq / qābil) či nevhodnost a nemožnost (manā). Pro vyjádření jistoty se využívá adverbií (zarūr / av^aśy^a), případně genitivní vazby s infinitivem. K pravděpodobnostnímu zabarvení věty slouží též futurum slovesa být. Pro vyjádření nutnosti a očekávání lze též

využít zvláštní dativní vazbu s infinitivem a pro nemožnost či zákaz pak záporné konstrukce gerundia se slovesy „smět“, „moci“, „dovolit“.

Ze srovnání hindštiny s češtinou vyplývá, že hindština nabízí o trochu širší škálu modálních prostředků, než čeština. Čeština například nezná gerundivální vazby ani vazby infinitivu se substantivy či adjektivy označujícími nutnost. Na druhé straně čeština oplývá větší lexikální různorodostí, k jedinému hindskému výrazu či konstrukci lze často v češtině nelézt řadu významově odstíněných variant.

Z excerptů lze s jistou rezervou vyvodit, že četnost výskytu gerundiválních vazeb odpovídá jejich stupni. Nejběžněji užívaný je první stupeň, naopak nejméně často stupeň třetí. Logický podmět zůstává velmi často nevyjádřený. Mezi adjektivy vyjadřujícími nutnost převažuje arabské „zarūrī“, podobně jako mezi substantivy „zarūrat“ a adverbii „zarūr“. Na prvním místě v četnosti výskytu modálních prostředků jsou však konstrukce se slovesy „nahī sak ’nā“ (nemoci) a „nahī pānā“ (nemoci, nesměti) a rovněž futurum slovesa „honā“ (být), vyjadřující pravděpodobnost. Specifické modální prostředky, jako je např. dativ či genitiv infinitivu se vyskytují spíše sporadicky.

7. Seznam zkratek:

A. arabština
absol. absolutiv (přechodník)
adv.part.dok. adverbiální participium dokonavé
ag. agenciál
ak. akuzativ
Arch.H. archaická hindština
aux. pomocné sloveso
dat. dativ
dur. durativum (vazba trvání stavu či děje)
emf. emfatická částice
f. (femininum) ženský rod
fut. (futurum) budoucí čas
gen. genitiv
Grea. Greaves, Edwin, *Hindi Grammar*, Indian Press, Allahabad 1921.
gru. gerundium
grv. gerundivum
Guru. Guru, Kāmāprasād, *Hindī Vyākaran*, Nāgarīpracārīnī Sabhā, Kāšī 1953.
H. hindština
Häl. Hälsig, Margot, *Grammatischer Leitfaden des Hindi*, VEB, Leipzig 1967.
HČS *Hindsko-český slovník*, kol. autorů, AV ČR, Praha 1998.
Kach. Kachru, Yamuna, *An Introduction to Hindi Syntax*, Department of Linguistics, University of Illinois, Urbana 1966.
Kell. Kellogg, S., H., *A Grammar Hindī Language*, London 1893.
kon. kondicionál
koř. slovesný kořen
m. maskulinum (mužský rod)
MČ2/3 *Mluvnice češtiny 2 /3*, Akademia, Praha 1986/1987.
n. (neutrum) střední rod
nepř. pád nepřímý pád
nom. (nominativ) první pád (přímý pád v hindštině)
O. předmět
part.nedok. participium nedokonavé
pas. pasivum
perf. perfektum
pl.(plurál) množné číslo
Poř. Pořízka, V., *Hindština*, SPN, Praha 1972.
Poř.M. Pořízka, V., *Krátká mluvnice spisovné hindštiny*. SPN, Praha 1952.
Pr. prákrť
prét. préteritum
prez. (prezenc) přítomný čas
S. subjekt (podmět)
Sa. sanskrť
sg. (singulár) jednotné číslo
Shap. Shapiro, M. C., *A Primer of Modern Standard Hindi*, Motilal Banarsidass, Delhi 1989.
Smék. Smékal, O., *Aplikovaná mluvnice hindštiny II.*, SPN, Praha 1987.
Sriv. Srivastava, M., *Elements of Hindī Grammar*. Motilal Banarsidass, Varanasi 1969.
subj. Subjunktiv
záł. záložka
záp. zápor

8. Použitá literatura:

- Černý, J., *Úvod do studia jazyka*, Rubico, Olomouc 1998.
- Daneš, F., Hlavsa, Z., *Mluvnice češtiny 3 – Skladba*, Akademia, Praha 1987.
- Erhart, A., *Základy jazykovědy*, SPN, Praha 1984.
- Greaves, Edwin, *Hindi Grammar*, Indian Press, Allahabad 1921.
- Grepl, K., Karlík, J., *Skladba spisovné češtiny*, Votobia, Olomouc 1998.
- Guru, Kāmtāprasād, *Hindī Vyākaran*, Nāgarīpracārinī Sabhā, Kāšī 1953.
- Hälsig, Margot, *Grammatischer Leitfaden des Hindi*, VEB, Leipzig 1967.
- Hindsko-český slovník*, kol. autorů, AV ČR, Praha 1998.
- Kachru, Yamuna, *An Introduction to Hindi Syntax*, Department of Linguistics, University of Illinois, Urbana 1966.
- Kellogg, S., H., *A Grammar Hindī Language*, London 1893.
- Komárek, M., Kořenský, J., Petr, J., Veselková, J., *Mluvnice češtiny 2 – Tvarosloví*, Akademia, Praha 1986.
- Kostič, S., *Verb Syntagmata in Hindi*, Praha 1996.
- Miltner, V., The Hindī Sentence Structure, In *Journal of the American Oriental Studies*, Vol. 85, No. 3., str. 362.
- Pořízka, V., *Hindština*, SPN, Praha 1972.
- Pořízka, V., *Krátká mluvnice spisovné hindštiny*. SPN, Praha 1952.
- Quitt, Z., Kucharský, P., *Latinská mluvnice*, SPN, Praha 1972.
- Shapiro, M. C., *A Primer of Modern Standard Hindi*, Motilal Banarsidass, Delhi 1989.
- Smékal, O., *Aplikovaná mluvnice hindštiny II.*, SPN, Praha 1987.
- Srivastava, M., *Elements of Hindi Grammar*. Motilal Banarsidass, Varanasi 1969.

Literatura k excerptám:

- Agyey**, „Sāp“, in *Jaydol*, bhār'tīṭa gyān'pīṭh, kāšī 1957. (Agy.)
- Ašk, Upendranāth**, „Gir'tī dīvārē“, in: Ansari, D., *Chrestomatie der Hindi-Prosa des 20. Jahrhunderts* VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1968. (Ašk.)
- Jain, Sunītā**, „Kidhar“, in *Pāl'nā*, Hindi Book Centre, Nāī Dillī 2000. (Jain.1)
- Jainendr'kumār**, „Parakh“, in: Ansari, D., *Chrestomatie der Hindi-Prosa des 20. Jahrhunderts* VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1968. (Jain.2)
- Jošī, Māl'tī**, „Anubhūti kā janm“, in *Parā'jay*, Rājeś Prakāśan, Dillī 1997. (Još.1)

- Jośī, Māl'tī**, „Ġuđiyā kā dahej“, in *Sam'kālīn dalit kahāniyā*, ed. Kusum Viyogī, Muhim prakāśak, Dillī 1998. (Joś.2)
- Kardam, Jay'prakāś**, „Zarūrat“, in *Sam'kālīn dalit kahāniyā*, ed. Kusum Viyogī, Muhim prakāśak, Dillī 1998. (Kar.)
- Kumār, Anītā**, „Vah ek māsūm laṛ'kī“, in *1997 kī śreṣṭh hindī kahāniyā*, s̄ap. Mahīp Sinh, Star Publications, Naī Dillī 1999. (Kum.)
- Kusum, Viyogī**, „Āṭe sane hāth“, in *Sam'kālīn dalit kahāniyā*, ed. Kusum Viyogī, Muhim prakāśak, Dillī 1998. (Viy.)
- Nāgar, Amṛt'lāl**, „Būdh aur samudr“, in: Ansari, D., *Chrestomatie der Hindi-Prosa des 20. Jahrhunderts VEB Verlag Enzyklopädie*, Leipzig 1968. (Nāg.)
- Premcand**, „Ṭhākur kā kuā“, in *mānasarovar*, bhāg 1., Sarasvatī Press, Banāras, 8. sans. 1958. (Prem.2)
- Premcand**, *Godān*, Sarasvatī Pres, Banāras 1950. (Prem.1)
- Rākeś, Mohan**, „Urmil jīvan“, in *Mohan Rākeś kī śreṣṭh kahāniyā*, Viśv^a vijay, Naī Dillī rok neuveden. (Rāk.)
- Rāy, Amṛt**, *Dāk'mūśī kī ek śām*, Hās prakāśan, Ilābhādh 1956. (Rāy.)
- Śarmā, Nāsirā**, „Insānī nasl“,. Sinh, Mahīp (ed.), *1998 kī śreṣṭh hindī kahāniyā*, Star Publication Pvt Ltd, Naī Dillī 2001. (Śar.)
- Sur'tī, Ābid**, „Jhōpariyō ke khvāb“, in *1997 kī śreṣṭh hindī kahāniyā*, s̄ap. Mahīp Sinh, Star Publications, Naī Dillī 1999. (Sur.)
- Varmā, Bhagavatīcaraṇ**, „Teṛhe-meṛhe rāste“, in: Ansari, D., *Chrestomatie der Hindi-Prosa des 20. Jahrhunderts VEB Verlag Enzyklopädie*, Leipzig 1968. (Var.2)
- Varmā, Vṛndāvan'lāl**, „Muḡaliyā daftar kā mūśī“, in: Ansari, D., *Chrestomatie der Hindi-Prosa des 20. Jahrhunderts VEB Verlag Enzyklopädie*, Leipzig 1968. (Var.1)
- Yādav, Rājendr**, „Kuṭiyā“, in *Jahālakṣmī kaid hai*, Rāj'kamal prakāśan, Dillī 2. sāsjarāṇ 1960. (Yād.)
- Yaś'pāl**, „Karm'phal“, in *Piñj're kī uṛān*, Viplav, Lakhnaū 3. sans. 1946. (Yaś.1)
- Yaś'pāl**, *Jhūṭā sac*, Lok'bhār'tī prakāśan, Ilābhādh 1995. (Yaś.3)
- Yaś'pāl**, *Pārḥ kām'reḍ*, Viplav-Kāryālay, II. vydání, Lakh'naū 1947. (Yaś.2)